

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

***Соціально-емоційне навчання старших
дошкільників у грі як технологія попередження їх
недисциплінованості***

Бадулі Олени Вікторівни

Науковий керівник:

Пухтіна Н.П. - кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти

Рецензенти:

Матвієнко С.І. - кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя

Новгородський Р.Г. - кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

Допущено до захисту: Протокол № 7 від 27.11.24 р.

Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., доктор психологічних
наук професор

Ніжин – 2024

Анотація. У роботі обґрунтовані теоретичні аспекти попередження

недисциплінованості у старших дошкільників. Це здійснено шляхом аналізу категоріально-понятійної характеристики недисциплінованості у дітей; особливостей вияву недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку; вивчення педагогічних аспектів попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання їх недисциплінованості.

Емпірична частина роботи присвячена практичному вивченню педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання старших дошкільників у грі як технології попередженні їх недисциплінованості. З цією метою розроблена і реалізована програма констатувального педагогічного експерименту та за результатами дослідно-експериментальної роботи запропонована рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.

Ключові слова: *недисциплінованість, дисциплінованість, негативна поведінка, гра, соціально-емоційне навчання, попередження, профілактика.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕДИСЦИПЛІНОВАНOSTІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	9
категоріально-понятійна характеристика недисциплінованості у дітей.	9
недисциплінованість дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	13
вивчення педагогічних аспектів попередження недисциплінованості у старших дошкільників.....	20
соціально-емоційне навчання в грі як технологія попередження недисциплінованості у старших дошкільників.....	27
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	32

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ГРІ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ПОПЕРЕДЖЕННІ ЇХ НЕДИСЦИПЛІНОВАНОСТІ.....	34
2.1 Загальна характеристика програми та основних етапів педагогічного експерименту	34
2.2. Аналіз змісту і результатів констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи.....	42
2.3 Рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.....	53
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність. Сучасне реформування освіти передбачає повноцінний інтелектуально-духовний розвиток і всебічну творчу самореалізацію кожної особистості. Зашкодити повноцінному розвитку дитини можуть порушення поведінки, які зароджуються і проявляються вже у дошкільному віці. У віці 5–6 років відбувається формування поведінкових установок дитини, які можуть проявлятися, за неналежного виховання, у різних видах поведінкових відхилень. Якщо не впливати на цей процес з’являється високий рівень неконструктивної поведінки старших дошкільників, зокрема, їх

недисциплінованості. Тому окреслена проблема потребує своєчасного виявлення та подолання.

Найчастіше причинами негативних особистісних утворень у дітей дошкільного віку є незнання дорослими і, відповідно, відсутність урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, її базових соціально-емоційних потреб. У цей період розвитку, коли формування особистості тільки починається, порушення поведінки ще нестійкі, їм можна вчасно запобігти.

Попередження і подолання негативних проявів у поведінці дитини належить до складних педагогічних проблем, успішне розв'язання яких можливе лише на основі наукового осмислення сутності цього явища, а також урахування особливостей формування та вікового періоду, в межах якого зароджуються поведінки відхилення, які є початковим етапом у формуванні в майбутньому стійких поведінкових відхилень. Оскільки вони, на думку сучасних дослідників, зароджуються та виникають саме у дошкільному віці.

Для дітей цієї вікової категорії найбільш поширеними є такі поведінкові проблеми: неслухняність, недисциплінованість, істерики, агресивність, нечесність, тощо. Вони можуть зумовлюватись такими групами чинників: хибними стилями виховання в сім'ї, нереалізованій потребі дитини в увазі любові, кризами психовікового розвитку дитини, її несприятливою адаптацією до ЗДО.

Це дає підстави розглядати відхилення у поведінці у дітей як важливу проблему, для вирішення якої назріла гостра необхідність активних педагогічних дій в організації їх попередження і подолання, починаючи з дошкільного віку. Оскільки безпосередньо в дошкільному віці починається процес формування і розвитку особистості дитини, а відхилення у поведінці ще не є стійкими, то саме цей період є сензитивним для педагогічних дій та ефективних профілактичних заходів.

Оскільки найбільш поширеною формою негативної поведінки дітей старшого дошкільного віку є їх недисциплінованість, її попередження і подолання є актуальними завданнями сучасної дошкільної освіти.

Фундаментальні аспекти проблеми виникнення і подолання недисциплінованості дітей та підлітків розглянуто у науковому історико-педагогічному доробку А. Макаренка, В. Сухомлинського, Л. Проколієнко та ін. У роботах сучасних психологів і педагогів І. Беха, В. Боришевського, О. Бала, І. Булах, В. Оржеховської, Т. Федорченко та ін. розкрито соціально-психологічні чинники виникнення недисциплінованості дітей у контексті розвитку волі та самосвідомості особистості та вказано на необхідність своєчасної профілактики та корекції недисциплінованої поведінки.

Сучасні дослідники у галузі дитячої психології та дошкільної педагогіки О. Кононко, Т. Піроженко, Л. Соловйова, Н. Пихтіна та ін. розглядають досліджувану властивість у контексті соціально-особистісного розвитку дитини дошкільного віку та розробляють шляхи цілеспрямованого впливу на неї шляхом попередження і корекції, наголошуючи на нагальності проблеми недисциплінованості саме у старших дошкільників.

Актуальність і недостатня дослідженість проблеми недисциплінованості, її теоретична та практична значущість та доцільність наукового пошуку розв'язання цих проблем визначають тему кваліфікаційної роботи: *«Соціально-емоційне навчання старших дошкільників у грі як технологія попередження їх недисциплінованості»*.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично вивчити педагогічні умови використання гри як технології соціально-емоційного навчання у попередженні недисциплінованості старших дошкільників.

Відповідно до мети означено завдання дослідження:

креслити зміст опорних понять, що визначають сутність та особливості виникнення недисциплінованості як поведінкового відхилення у дітей; роаналізувати психолого-педагогічні дослідження та вивчити

педагогічні аспекти попередження недисциплінованості у старших дошкільників;

дійснити аналіз наукових джерел з вивчення педагогічного потенціалу ігор та з'ясувати особливості соціально-емоційного навчання старших дошкільників у грі;

практично вивчити педагогічні умови ефективності використання соціально-емоційного навчання старших дошкільників у грі як технології попередження недисциплінованості у дітей.

Об'єкт дослідження – попередження недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.

Для розв'язання поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**: теоретико-методологічний аналіз літературних джерел з метою визначення теоретичних підходів до тлумачення змісту, видів та проявів поведінкових відхилень у дітей, зокрема, недисциплінованості; порівняння та систематизація результатів наукових досліджень з проблеми для визначення специфіки та особливостей соціально-емоційного навчання як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників; логіко-семантичний аналіз – для поглиблення та уточнення поняття «недисциплінованість» старших дошкільників; синтез і абстрагування для обґрунтування, вивчення та узагальнення висновків науковців з означеної проблеми.

Теоретичне значення роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні проблеми попередження недисциплінованості старших дошкільників; вивченні педагогічних умов соціально-емоційного навчання як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників.

Практичне значення роботи полягає у практичному вивченні педагогічних умов соціально-емоційного навчання старших дошкільників у грі як технології попередження їх недисциплінованості.

Впровадження результатів дослідження здійснювалось в межах участі у трьох конференціях:

сеукраїнська науково-практична інтернет-конференція *«Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку»*, Ніжин, 18 жовтня, 2023;

егіональна науково-практична інтернет-конференція студентів, молодих науковців, педагогів-практиків, *«Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, педагогічні пошуки, здобутки»*, 20 червня 2024 року;

Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю *«Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку»*, Ніжин, 6 листопада, 2024.

Публікацій двох статей за результатами участі у конференціях до колективної міжнародної монографії здобувачів другого (магістерського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта» *«Науково-теоретичні підходи до розвитку і виховання дитини дошкільного віку»* («Соціально-емоційне навчання у грі як технологія попередження недисциплінованості у старших дошкільників»).

Структура та обсяг курсової роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи: 96 сторінок, основного тексту: 70 сторінок.

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
НЕДИСЦИПЛІНОВАНOSTI У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

атегоріально-понятійна характеристика недисциплінованості у дітей

Аналіз психолого-педагогічних досліджень та словниково-довідникової літератури показав існування широкого масиву визначень і тлумачень базових понять, що визначають сутність недисциплінованості дошкільника, а саме: *дисципліна, дисциплінованість, довільна та вольова поведінка, недисциплінованість, недисциплінована поведінка.*

Серед наукових тлумачень *поняття недисциплінованість*, ми виявили принаймні *два основні підходи*. У межах першого підходу (переважно психологічні дослідження), *недисциплінованість* вивчається у роботах О.Байер, Л. Загик, О. Кононко, В. Котирло та інших як феномен волі, вольової та довільної поведінки, риса особистості дошкільника. За оцінкою О.Байер, В.Котирло, *довільна поведінка* виявляється у здатності дитини свідомо керувати власними рухами, діями, поведінкою в цілому і досягати значущих цілей у різних специфічних видах діяльності й спілкуванні з дорослими й однолітками. Проявами довільної поведінки є виконання завдання за зразком, інструкцією, дотримання правил у іграх, взаєминах, дії за задумом. *Вольова поведінка*, як вища форма прояву довільної поведінки, пов'язана зі здатністю індивіда мобілізуватися, проявити вольове зусилля щодо поставленої мети. Означені дії співвідносяться з певним еталоном, образом прогностичної дії. Вона регулюється мозком, ВНД людини. Це так званий акцептор дії [1; 11].

Науковці, підкреслюючи соціальний характер вольової поведінки, наголошували на важливості соціального середовища та мовлення, як найбільш цінної його складової. Воно дозволяє дорослим регулювати поведінку дитини, а потім завдяки механізму інтеріоризації, дитина сама її регулює. Тому слово для дитини є не лише засобом спілкування, але й засобом регуляції власної поведінки [25]. О. Кононко наголошувала на тому, що вольові риси складають основу характеру, а їх виховання має розпочинатися з раннього дитинства [27 с. 321].

Тож дослідники психології галузі визначають *недисциплінованість* як *негативну морально-вольову якість особистості*, яка виражається в невмінні або небажанні організувати власну поведінку відповідно до колективних чи суспільних вимог; як невідповідність між вимогами, що висуває суспільство до поведінки індивіда і діями індивіда у відповідь на висунуті вимоги.

У рамках другого підходу (переважно педагогічні дослідження), «*недисциплінованість*» аналізується і визначається науковцями, виходячи з *особливостей поведінки дитини та її відповідності встановленим правилам*. Н.Пихтіна, О.Кононко вважають, що *недисциплінованість* є виявом свідомого порушення загально визнаних соціальних норм і правил поведінки, ігноруванням дитиною вказівок, порад і прохань дорослих. Вони визначають поняття *недисциплінований* як такий, що не притримується дисципліни, порушує визнаний порядок [27, с. 321].

У педагогічному словнику знаходимо визначення, що доцільно інтегрує два вказані підходи і тлумачить недисциплінованість як негативну морально-етичну якість особистості, що виражається у невизнанні та порушенні схвалених норм поведінки, як неслухняність, неухважність, втручання в особистісну свободу іншої людини, як недотримання дитиною норм організації її життєдіяльності та провокування до їх порушення інших дітей [21].

Ми вважаємо, що найбільш повним у контексті заявленої проблеми є визначення Н.Пихтіної, яка вивчаючи активність дошкільників у різноманітних видах діяльності та аналізуючи невихованість дітей дошкільного віку як найбільш поширену форму негативної поведінки вказаної цільової групи, розглядає *недисциплінованість* як *інтегральну негативну соціально-моральну якість дошкільника, яка проявляється у невизнанні й порушенні прийнятих норм поведінки*: неслухняності, неухважності, втручання у свободу іншої людини, провокування однолітків на порушення, недотримання норм розпорядку, забуваннях, ледарюванні та безглузких вчинках [17; 24].

Для більш повного уявлення про суть поняття «недисциплінованість» доречно буде звернутися до суміжних понять, зокрема «дисципліна», «дисциплінованість», «недисциплінована поведінка». Загалом *дисципліна*, як етична категорія, є якісною ознакою порядку, організованості конкретної спільноти чи сфери життя людей, що підкреслює «відповідність їхньої поведінки загальноприйнятим нормам права, моралі, що склалися в суспільстві, або вимогам певної організації» [18]. Висловлена думка повною мірою стосується також і дитячої спільноти закладу дошкільної освіти.

Похідним терміном від розглянутого поняття є «дисциплінованість», яке відносять до властивостей людини; це якість особистості, яка інтегрує витриманість, внутрішню суб'єктну організованість, відповідальність, готовність і звичку підкорятися власним цілям (самодисципліна) і суспільним установкам (законам, правилам, нормам) [27, с. 322]. Науковці зазначають, що під дисциплінованістю розуміють найбільш загальну рису людини, яка вказує на позитивне ставлення до норм поведінки у суспільстві, суб'єктність і ставлення до діяльності у спільноті [27, с. 322]. Науковець при цьому підкреслює її практичне значення, адже розвинена риса допомагає людині мобілізуватися і поводитися відповідно до соціальних норм і цінностей, тобто те, що вказує на дисципліновану поведінку.

Згідно цієї точки зору, «недисциплінована поведінка» – це поведінка, за якої людина або дитина у тій чи іншій мірі порушує суспільні правила, стандарти, а також власні позитивні цілі та установки. Це особливий вид неконструктивної поведінки, причина якою може бути наслідком несприятливих впливів як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Як вказує український науковець І. Бех, до неї може призводити недостатність виховного впливу або його цілковита відсутність [3, с. 17]. Унаслідок цього дитина поводить себе недисципліновано лише тому, що не знає правил і норм поведінки, прийнятних у спільноті, із якими варто співвідносити свої дії і вчинки. Проте як зазначає дослідник, на практиці частіше за все діти, яких

відносять до категорії недисциплінованих, насправді чудово обізнані з правилами поведінки.

До аналогічних висновків дійшли й сучасні вітчизняні дослідники. Вони вказують, що у формуванні дисциплінованості відіграють важливу роль довільні дії, які є підґрунтям вольового розвитку. Автори зазначають, що вміння довільно регулювати свої дії є вагомим особистісним здобутком, яке виявляється у соціально громадянській компетентності дитини дошкільного віку, забезпечуючи дотримання «.. правил і норм поведінки, домовлятися з іншими у конфліктних ситуаціях» [18; 27]. Отже, довільні дії забезпечують основи емоційної і поведінкової саморегуляції.

Словник синонімів в якості синонімічного ряду до поняття *недисциплінованість* пропонує інші, близькі за значенням поняття: *неорганізованість, незібраність, занедбаність*. Поняття «*неорганізованість*», «*незібраність*» науковці (В.Оржеховська, Т.Федорченко) визначають у контексті аналізу сутності і різновидів психічних станів, зокрема, як негативний стан середнього рівня психічної активності (байдужість, незібраність, неорганізованість тощо) [19].

Таким чином, ми проаналізували широкий масив визначень і тлумачень базових понять, що визначають сутність недисциплінованості дошкільника, а саме: дисципліна, дисциплінованість, вольова та довільна поведінка, недисциплінованість, недисциплінована поведінка.

**Недисциплінованість дітей старшого дошкільного віку
як психолого-педагогічна проблема**

Аналіз психолого-педагогічної літератури, на предмет досліджень недисциплінованості у дітей як найбільш поширеного вияву їх негативної поведінки, дозволив диференціювати існуючі наукові дослідження за декількома напрямками:

Дослідження недисциплінованості у дітей різних вікових груп:

-
-
с - підлітків (В. Оржеховська, Н.Пихтіна, Т. Федорченко) [19; 28].

Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей: негативних соціальних стереотипів, негативної поведінки у старших дошкільників (Н.Пихтіна, К.Суятинова) [23; особистісних якостей важковиховуваних дітей (Т.Федорченко) [19].

д
Визначення дисциплінованості як однієї з характеристик сформованості культури поведінки у старших дошкільників (М.Федорова) [35]; як критерію вивчення агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку (С.Березка) [1]; як критерію сформованості позитивних соціальних стереотипів поведінки старших дошкільників (К. Суятинова) [33], характеристики дисциплінованості як прояву вольової поведінки старших дошкільників (О.Кононко) [10], методики виховання дисциплінованої дитини (Н.Пихтіна) [27].

я 4. Дослідження різноманітних аспектів виховання й розвитку старших дошкільників, де *проблеми дисциплінованості / недисциплінованості розглядаються у контексті їх вивчення (І. Печенко, Т.Фасолько, О.Шишова)*

к
(Розглянемо детально означені нами напрямки досліджень.

Дослідження першого напрямку. Науковці, вивчаючи психологічні особливості недисциплінованості дітей старшого дошкільного, молодшого дошкільного та підліткового віку, (О.Потапова, Т.Федорченко) досліджували

у

б

а

осіб з афективною поведінкою та визначили причини недисциплінованості у дітей, а саме: недоліки в організації освітнього процесу, недостатнє врахування психо-вікових особливостей дітей, зокрема, їх націленості на самостійність і незалежність, незайнятність, розвиненість стійких пізнавальних інтересів, проблеми у спілкуванні дітей з педагогами, відсутність професійної етики у педагогічних працівників [29].

Науковці вивчали рівень розвитку основних моральних якостей та припускали існування і вплив низького рівня їх сформованості на виникнення недисциплінованості у дітей. Були визначені найбільш значущі особистісні якості у дітей цієї цільової групи, зокрема, відповідальність, почуття обов'язку, розвиненість пізнавальних інтересів, ініціативності, самостійності, критичності, дисциплінованості. Вони виділили п'ять рівнів розвитку вказаних морально-етичних якостей. Виявлено, що на самому низькому рівні розвитку у недисциплінованих дітей знаходяться такі особистісні якості як відповідальність, ініціативність, розвиток пізнавальних інтересів, самокритичність. Такі особистісні якості як критичність, рішучість, емпатійність мають низькі рівні розвитку. Виявлена залежність недисциплінованості з низьким рівнем сформованості моральних якостей особистості. Встановлено, що діти виявляють недисциплінованість не в усіх видах діяльності, а переважно там, де діяльність не має цілеспрямованої організації і мотиви якої не мають для дитини особистісної значущості.

Це надає підстави зробити висновок про актуальність морально-емоційного виховання як важливого напрямку у пропедевтиці недисциплінованості дітей.

Дослідження другого напрямку. Науковці (О.Кононко, Н.Пихтіна), досліджуючи прояви недисциплінованості у дітей, радять диференціювати її за категоріями відповідних проблем:

Проблеми у сфері стосунків: конфліктність стосунків з дорослими (батьками, педагогами) й однолітками, відсутність витримки, неповага до старших, що виражається у впертості, грубоощах, розв'язності;

Недоліки у широті і спрямованості інтересів: знижений інтерес до навчання, праці, суспільно-корисної діяльності, недоліки у сформованості позитивних інтересів (різні види творчої діяльності: спортивна, музична, образотворча) за наявності схильності до негативної поведінки (деструктивна поведінка: агресія, насилля, лайка, паління);

Відхилення в емоційно-вольовій сфері: ослаблена зосередженість уваги, неуважність, підвищена мимовільність пізнавальних та емоційних процесів, збудливість, агресивність, інтелектуальна пасивність. Характеристики досліджень вказаних напрямків взяті нами за основу для розробки критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості у старших дошкільників [27].

Н.Пихтіна, визначаючи *недисциплінованість*, як свідоме порушення загально визнаних соціальних норм і правил поведінки, ігнорування прохань, порад, вказівок дорослих, в залежності від форм вияву і наслідків, що впливають на благополуччя інших людей, диференціює *недисциплінованість* за двома видами: *злісну і незлісну* [24]. На її думку, *незлісну недисциплінованість* (ситуативні порушення дисципліни) зумовлюють неслухняність, бешкетництво, що є найбільшим поширеними у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Злісна недисциплінованість* (постійні свідомі порушення дисципліни) є характерною для підлітків і її соціальна небезпека полягає у тому, що вона має не ситуативний, а стереотипний характер, що значно підвищує її масштаби і посилює дезорганізуючу роль. *Типовими причинами злісної недисциплінованості* є негативний вплив асоціального мікросередовища, пріоритет девіантних і делінквентних форм поведінки: незайнятість, бездоглядність, озлобленість. Тож дитяча недисциплінованість є своєрідною формою трансформації проблемної поведінки дитини у соціально небезпечні форми її вияву [17].

На думку науковців, типовими для дітей 5 – 7-ми років причинами недисциплінованості можуть бути *підвищений рівень активності й ініціативності дитини*, які не знайшли адекватних, суспільно прийнятних форм вияву, соціально схвалювальних форм поведінки, *викривлені розуміння і*

*тлумачення дітьми окремих моральних категорій і норм, як мужність, сміливість, рішучість, витривалість. У зв'язку з цим завдання дорослих (в першу чергу батьків) полягає у тому, щоб своєчасно пояснити дітям сутність означених морально-етичних категорій і норм задля вчасного їх оцінки і відокремлення від антиподів. Важлива роль у цьому належить вихованню у дітей амбівалентної до недисциплінованості якості – *дисциплінованості*, яку, не можна вдягти на дитину як наручники. Дисципліна – це те, що внутрішньо розвивається у дитини за допомогою доцільних, цілеспрямованих виховних зусиль батьків [18].*

У психолого-педагогічній літературі представлені різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей. Їх узагальнення на основі критерію врахування специфіки чинників недисциплінованості пропонують Н.Пихтіна та О.Кононко та класифікують її за такими *видами*:

патогенна недисциплінованість, що виникає внаслідок порушень в діяльності нервової системи, хвороб головного мозку, порушень функціонування аналізаторів та вияву різноманітних фобій;

психосоціальна недисциплінованість, яку розглядають як наслідок статевовікових змін, акцентуацій характеру, недоліків у розвитку розумової та емоційно-вольової сфери;

соціальна недисциплінованість, яка проявляється у порушеннях морально-правових норм, асоціальних формах поведінки, деформації системи внутрішньої регуляції, референтних і ціннісних орієнтацій, соціальних установок [27].

Науковці пропонують до розгляду й інші класифікації: за характером вияву, недисциплінованість розподіляють на: *відкриту (поведінкову)*, *приховану (глибинну)*. *Відкрита (поведінкова)* недисциплінованість є реакцією на відповідні недисциплінарно-зумовлюючі фактори. Вона є найбільш

поширеною і, водночас, легкодіагностованою. Прихована, як правило, пов'язана з внутрішньо особистісними й індивідуальними особливостями. Вона може досягати високої інтенсивності і переходити у поведінкову, ознаками чого є депресивні та афективні стани особи.

За характером виникнення розрізняють первинну і вторинну недисциплінованість, де первинна, як правило, є джерелом вторинної. Тому для реадаптації важливо встановити джерело первинної недисциплінованості.

За тривалістю протікання недисциплінованість диференціюють на: ситуативну, тимчасову, стійку. Ситуативна, традиційно пов'язана нетривалими конфліктними ситуаціями. Тимчасовою вважають недисциплінованість, що зустрічається періодично за подібних умов, проте яка ще не набула стійкого характеру. Для стійкої характерними є тривалість і регулярність вияву [18].

Науковці розглядають недисциплінованість як багатofакторний процес. Аналіз провідних факторів, що визначають типологію даного феномену за окресленими типами, дозволяє виділити *дві основні групи факторів: соціальні (об'єктивні), особистісні (суб'єктивні)*, які взаємопов'язані, взаємодіють і взаємозумовлюють один одного. *В межах соціальних факторів*, що зумовлюють недисциплінованість найбільш дієвим є фактор родини, зокрема, неповної, з низьким рівнем педагогічної культури батьків, негативних сімейних стосунків, низького чи над забезпеченого матеріального становища сім'ї. Не менш важливим, на думку Н.Пихтіної, в межах дії соціальних факторів є фактор організації освітнього процесу закладу, що об'єднує низку чинників, а саме: негуманний характер стосунків, що складаються в освітньому закладі, особливості індивідуального стилю діяльності педагога, особливості міжособистісних стосунків у дитячому колективі тощо [17; 18].

В межах *особистісних факторів*, що зумовлюють недисциплінованість найбільш поширеним є фактор особистісних особливостей характеру, дієвість

якого доведена вітчизняними і зарубіжними дослідженнями. На думку Н. Максимової, особливості характеру (його акцентуації) можуть зумовлювати різноманітні невротичні реакції, неврози, що слугуватимуть розгортанню недисциплінованості у дітей. Акцентуації характеру у психотравмуючих ситуаціях здатні порушувати адаптацію і зумовлювати девіантну поведінку

О. Потапова, вивчаючи причини недисциплінованості молодших школярів у контексті проблеми їх адаптації до шкільного навчання, радить диференціювати дітей, що виявляють недисциплінованість за двома групами:

1) діти, мотивами недисциплінованості яких є *неправильно сформовані мотиви поведінки, проблеми у стосунках*, що зумовили потужні емоційні переживання (афекти). Дану групу складають діти, недисциплінованість яких пов'язана з емоційно-афективними аспектами їх особистісного розвитку. Це особи, у яких виник конфлікт з оточуючими (батьками, педагогами, однолітками) через проблеми у стосунках. Для дітей цієї групи характерною є залежність їх поведінки від емоційних переживань, афектів, що виникають на основі ускладнень у стосунках.

2) діти, які *не вміють підпорядковувати власну поведінку існуючим нормам і правилам*, оскільки не знають їх або не вміють виконувати. Це діти з проблемами у довільності пізнавальної й емоційної сфери [29].

Цікавою є позиція Н.Пихтіної щодо причин недисциплінованості у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яку вони розглядають як різновид негативної поведінки. Науковці радять шукати причини недисциплінованості дітей вказаної цільової групи в глибинах психіки дитини, оскільки природа негативної поведінки дошкільника визначається, перш за все, його емоційними проблемами. Вони виділяють п'ять основних *причин недисциплінованості* у дітей, а саме: *незабезпечення однієї з базових потреб дитини - потреби в увазі*, що є

необхідною умовою нормального розвитку й емоційного благополуччя дитини. За оцінкою Н.Пихтіної, незабезпечення вказаної потреби буде зумовлювати пошук дитиною інших способів привернення до себе уваги дорослих, негативних способів, зокрема. Науковець розглядає недисциплінованість як негативний спосіб привернення дитиною до себе уваги дорослих.

бажання дитини самоствердитись, яке об'єктивно виникає у ситуаціях надмірних опіки і контролю з боку батьків. Виникає у кризові періоди психовікового розвитку трьох і семи років як протест-бунт, у підлітковому віці як типова опозиційна реакція поведінки дитини.

реальні чи уявні образи дитини на дорослих, в першу чергу батьків, родичів (братів, сестер), які виникають у відповідь на психотравмуючі обставини та ситуації, що об'єктивно зменшують увагу дорослого до дитини (розлучення батьків, повторний шлюб батьків, народження ще однієї дитини в сім'ї тощо). Вони викликають у дитини глибокі *емоційні переживання*, які вона *маскує порушеннями поведінки і дисципліни*.

втрата дитиною віри у власний успіх через ускладнені стосунки з дорослими й однолітками, проблеми у навчанні, занижену самооцінку, оскільки, проблеми в одній сфері зумовлюють ускладнення в іншій. Науковці називають це *ефектом «зміщеного неблагополуччя»*, яке зумовлює вибір дитиною негативної моделі поведінки *через зневіру у власні сили та успіх*. *незабезпеченість потреби у самоствердженні*, що як і потреби в увазі є важливою базовою потребою дитини. Якщо вона не забезпечується конструктивними способами, дитини буде шукати негативні способи самоствердження. Порушення дисципліни – одна з них [23; 28].

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, нами визначені основні напрямки досліджень дисциплінованості / недисциплінованості як важливих амбівалентних якостей особистості, що демонструють рівень морально-емоційної вихованості дитини. Представлена інформація може бути доцільною для наукових пошуків у дослідженні

означеної та дотичних до неї проблем виховання дітей 5 – 7-ми років в умовах соціально-педагогічних викликів сьогодення.

1.3. Вивчення педагогічних аспектів попередження недисциплінованості у старших дошкільників

На попередження та подолання різноманітних поведінкових відхилень націлені профілактичні заходи. Проблема профілактики у науковій літературі висвітлюється багатоаспектно, адже попереджувальні заходи розробляються, удосконалюються та застосовуються практично в усіх сферах життєдіяльності людини. Тому сутність і зміст профілактики тлумачиться з позиції різних наук: медичної, правознавчої, соціально-педагогічної та психологічної.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, профілактика (від грецького *prophylaktikos* – «запобіжний») – це різнобічна, багатогранна діяльність, що перешкоджає поширенню негативних явищ у суспільстві шляхом надання громадянам відповідних знань [21].

Тлумачний словник термін «*профілактика*» трактує як «*охороняти*», «*оберігати*», «*попереджувати*» та розглядає їх як синоніми [28].

Профілактика у широкому розумінні – це сукупність державних, суспільних, соціально-медичних і організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження, усунення чи нейтралізацію основних причин та умов, що викликають різного роду соціальні відхилення у поведінці дитини

Тож у широкому розумінні співвідношення профілактики і попередження характеризується як взаємозв'язок цілого і частини, загального і часткового. Профілактика тлумачиться як більш широке поняття, а попередження – як найважливіший компонент профілактики.

Важливим є з'ясування співвідношення понять «профілактика» і «профілактика», поняття «соціальна профілактика», по-перше, конкретизує та розширює спектр попереджувальних заходів: економічні, правові, медичні, психолого-педагогічні тощо; по-друге, дещо деталізує фактори порушень у психологічному та соціальному розвитку особистості: інформаційні, педагогічні, психологічні, організаційні; по-третє, уточнює ситуації, коли застосовуються профілактичні заходи: превенція соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп; попередження ускладнення вже наявних проблем; збереження, підтримка та захист нормального рівня життя і

д

о Соціальна профілактика реалізується через інші види профілактичної роботи: *психологічну, педагогічну, медичну та соціально-педагогічну профілактику* [26]. Оскільки у розділі мова йде про поведінкові відхилення у дошкільників, ми будемо посилались та використовувати результати досліджень переважно в галузі педагогічної профілактики.

я *Педагогічну профілактику* визначають як процес цілеспрямованого використання сукупності заходів, розроблених педагогічною наукою для того, щоб попередити виникнення і розвиток відхилень у розвитку, навчанні, вихованні» (*Н.Пихтіна*); як систему колективних й індивідуальних виховних впливів, спрямованих на вироблення імунітету до негативних впливів оточуючого середовища з метою попередження розвитку асоціальної й спрямованості особистості (*В.Оржеховська*) [31].

Науковці одностайні у тому, що *соціально-педагогічна профілактика* разом із *психолого-педагогічною профілактичною* роботою забезпечують попередження негативних явищ у дитячому середовищі.

щ На думку *Н.Пихтіної*, психолого-педагогічна профілактика – це система попереджувальних заходів, пов'язаних з усуненням зовнішніх причин, факторів та умов, що викликають ті чи інші недоліки у розвитку дітей. Цей вид

діяльності реалізується на фоні загальної гуманізації педагогічного процесу, а його успішність насамперед пов'язана з усіма його суб'єктами [28].

Науковці вважають, що складність проблеми поведінкових відхилень у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, масштабність її поширення в освітніх закладах початкових ланок, зумовлює необхідність врахування фахівцям ЗДО і ЗНЗ психолого-педагогічних чинників, що обґрунтовують актуальність профілактичних заходів, а саме:

- дитинство є періодом, в якому закладається фундамент особистості;
- дитинстві започатковуються моральні та етичні еталони поведінки;
- першочергова система дитини надзвичайно пластична і здатна до змін;
- саме у цьому віковому періоді дитина володіє підвищеною навіюваністю та підсвідомо копіює дії та вчинки дорослих;
- цей період дитина залежить від дорослого, головними авторитетами для неї є батьки і педагоги, що полегшує їх вплив на її поведінку та на

Аналіз досліджень в галузі превентивної педагогіки, теорії і технології соціальної педагогіки і соціальної роботи (О. Безпалько, А. Капська, В. Оржеховська) дозволив визначити підходи до розуміння заходів профілактики, а саме:

- профілактика як системи заходів*, спрямованих на попередження, обмеження та локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі;
- профілактика як один з напрямів* соціально-педагогічної роботи з попередження негативних явищ, локалізація її причин в соціальному середовищі або мінімізації наслідків і створення умов, що забезпечують виховання здорової особистості;
- профілактика як науково-обґрунтований напрям* соціально-педагогічної та психологічної роботи з формування у дітей конкретного морального почуття відповідальності, попередження і подолання негативних проявів у їх поведінці, локалізацію причин поширення поведінкових відхилень у дітей та їх негативних наслідків;

Т.Федорченко, О.Потапова вважають, що процес профілактики має свою *структуру* і залежно від ступеня розвитку поведінкового відхилення у дитини, профілактична діяльність може реалізовуватись на *трьох рівнях*: *первинної* (інформаційно-просвітницької та діагностико-прогностичної) профілактики, *вторинної* (превентивної допомоги і соціально-педагогічного супроводу) і *третинної* (корекції, адаптації, реабілітації) профілактики.

Первинна профілактика - це вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на здійснення освітньо-профілактичних заходів та інших соціально-педагогічних моделей впливу на особистість з метою попередження різних видів негативної поведінки на ранніх стадіях відхилень. Вона ґрунтується на позитивній соціально-педагогічній діяльності, мета якої – своєчасне виявлення та виправлення несприятливих інформаційних, педагогічних, психологічних, медичних, організаційних та інших факторів, що зумовлюють відхилення у психологічному та соціальному розвитку дітей, в їхній поведінці, стані здоров'я. Соціально-педагогічна профілактика здійснюється за місцем проживання, навчання, оздоровлення та дозвілля дітей і молоді [32].

Первинна профілактика носить, як правило, інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від певних стандартів поведінки чи негативних звичок. Вона розрахована, перш за все, на батьків, які виховують дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку (чи осіб, що їх замінюють), на вихователів дошкільних навчальних закладів, методистів ЗДО, практичних психологів і соціальних педагогів дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, вчителів-класоводів початкової школи, тобто на осіб, які безпосередньо здійснюють навчально-виховний вплив на дитину. Оскільки дитина у віці 5-7 років не має можливості самостійно об'єктивно оцінювати і контролювати вплив на себе соціального середовища та свій внутрішній психоемоційний стан, відповідальність за її розвиток (не тільки фізичний та

психічний, але й соціальний) несуть вище перелічені особи. Основна мета первинної профілактики соціальної дезадаптації у старшому дошкільному і в молодшому шкільному віці – уникнути «запуску дезадапційного механізму», створити умови, за яких би дитина максимально плавно переступила шкільний поріг.

На думку *Н.Пухтіної*, заходи первинної профілактики негативної поведінки у дітей варто починати ще під час відвідування нею закладу дошкільної освіти, коли вона пристосовується до нового режиму дня, розвиває вміння працювати у групі, коли батьки чи вихователь роблять спроби навчити дитину структурувати свій час. Лише за умови забезпечення широкої поінформованості батьків, вихователів про причини та наслідки поведінкових відхилень, про механізми їх формування та способи їх уникнення чи послаблення можливим стане забезпечення належного виховного і, що важливо, соціалізаційного впливу на дитину, яка готується до вступу до школи

За оцінкою *І.Петрюк М., С.Андрійчук*, в межах первинної профілактики поведінкових відхилень у старших дошкільників та молодших школярів, проводиться робота з виявлення дезадаптованих дітей і дітей ризику дезадаптації шляхом їх діагностики (анкетування, тестування), відвідування уроків і занять, бесід з педагогами, батьками. Завдання з виявлення перших ознак шкільної чи соціальної дезадаптації покладається в українських загальноосвітніх навчальних закладах на шкільного психолога та на соціального педагога [22].

О. Беспалько визначає *вторинну профілактику* (превентивна допомога і соціально-педагогічний супровід) як вид соціально-педагогічної профілактики, що полягає у допомозі окремим суб'єктам – “групам ризику” (зменшення шкоди, спонукання до прояву самопомоги тощо). На цьому рівні є доцільними: реалізація програм превентивного виховання з дітьми “групи ризику”, їх сімей щодо усунення соціально-педагогічних передумов деструктивної поведінки. Вона має на меті обмежити поширення окремих

негативних явищ, які виникають у суспільстві чи в соціальній групі, попередження загострення таких явищ та їх наслідків, а також запобігання поглибленню соціальної дезадаптації дітей [3].

Науковці визначають різні фактори успішності адаптації дітей до середовища закладу дошкільної освіти, до навчання у школі: зовнішні (детермінуються умовами соціального середовища та протіканням навчальної діяльності) і внутрішні (пов'язаними з індивідуальними особливостями розвитку особистості дитини). Соціальний педагог ЗДО чи школи в рамках вторинної профілактики аналізує зовнішні і внутрішні детермінанти соціального життя дитини і, виходячи з цього аналізу, визначає дітей, що входять у так звану «групу ризику» – дітей, що схильні до дезадаптації. Заходи вторинної профілактики не зводяться до виховних впливів на дитину у закладі освіти. До цієї роботи залучаються й батьки дитини, спільно з ними розробляється індивідуальна програма роботи з дитиною, де узгоджуються виховні впливи батьків, вихователів, вчителя-класовода, соціального педагога, психолога, за потреби і лікаря [9].

За оцінкою *Н.Пихтіної*, *третинна профілактика* (корекція, адаптація, реабілітація) спрямована на попередження рецидивів асоціальної або небезпечної поведінки серед осіб, яким така поведінка була властива раніше; полягає у реконструкції соціокультурного оточення для різних категорій дітей і молоді, допомозі в спілкуванні, навчанні з метою відновлення втрачених соціальних зв'язків або адаптації в соціальній життєдіяльності [26]. *І.Рудніцька* визначаючи специфіку заходів третинної профілактики для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, розглядає їх як комплекс соціальних, освітніх та медико-психологічних заходів, покликаних відновити особистісний та соціальний статус дитини відповідного освітнього закладу, що вже проявляє ознаки негативної поведінки і дезадаптованості. Під час проведення таких заходів соціальний педагог організовує корекційну (індивідуальну та групову) роботу з дезадаптованими дітьми, здійснює психолого-педагогічну просвіту вчителів та батьків. Така робота є досить

складною і потребує узгоджених і скоординованих зусиль усіх спеціалістів, залучених до роботи з дитиною. Як правило, третинної профілактики дезадаптації потребують діти з неблагополучних сімей, діти, у яких несформована психологічна і соціальна готовність до навчання у школі, а також діти, що проявляють дезадаптацію внаслідок сімейної гіпер- або гіпоопіки [36].

Науковці однак дійшли до висновку, що корекція поведінкових відхилень у дітей має здійснюватись у процесі організації спільної діяльності дітей і дорослих, оскільки саме в такій діяльності можлива реалізація різноманітних завдань освіти, виховання і розвитку особистості дитини. У спільній діяльності дитина найкраще засвоює не тільки необхідні знання і вміння, а й загальноприйнятні норми і правила поведінки.

У реалізації заходів *первинної, вторинної і третинної профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників*, науковці радять використовувати арсенал накопичених наукою і практикою *загальних педагогічних, спеціальних корекційних методів*. До загальних педагогічних методів виховання дітей з негативними проявами у поведінці науковці відносять методи формування поглядів і переконань у дітей; методи формування поведінки; методи, що виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців; методи контролю і аналізу ефективності виховного процесу [28].

Оскільки загальні педагогічні методи ефективні в першу чергу в межах розв'язання виховних ситуацій і завдань первинної і вторинної профілактики, їх застосування має значний превентивний потенціал, тобто слугує запобіганню виникненню негативних проявів в поведінці дітей.

Найбільш ефективними серед загальних педагогічних методів, на думку *О.Кислої*, є вправи, привчання, заохочення, покарання [11].

На рівні вторинної і третинної профілактики використовуються як *загальні педагогічні так спеціальні корекційні методи*. Останні засвідчили особливу результативність у роботі психолога, соціального педагога.

Таким чином, ми проаналізували психолого-педагогічну літературу на предмет вивчення особливостей попередження поведінкових порушень у дітей. З'ясували співвідношення понять профілактика і попередження як цілого і частини. Охарактеризували націленість заходів первинної і вторинної профілактики як таких, які найбільш ефективно можуть розв'язувати завдання саме поререджувального характеру та запобігати негативним поведінковим проявам у старших дошкільників, одним з яких є недисциплінованість.

оціально-емоційне навчання в грі як технологія попередження недисциплінованості у старших дошкільників

Науковцями і практиками різних історичних епох наголошувалось на потужних природовідповідних механізмах й освітньому потенціалі гри як засобу стимулювання і розвитку пізнавальних психічних процесів, соціалізації особистості, цілісного формування складових її всебічного розвитку, готовності до майбутньої самореалізації у різних видах діяльності, власному житті.

Наукові зарубіжні й вітчизняні дослідження останніх десятиліть (О.Рома, Х. Дженсен, А. Пайл), демонструють широкі можливості гри у розвитку і навчанні особистості, її підготовки до навчання впродовж життя та сформованості таких умінь і способів мислення, які допоможуть людині успішно навігувати у світі невизначеності і створювати можливості для виживання в них [5; 7; 30].

Пошук нових потенційних можливостей ігрової активності дітей у контексті викликів і реалій сьогодення, приводить до окреслення нових профілів ігрової взаємодії педагога з дітьми дошкільного віку.

Так, розробники парціальної програми «Творці майбутнього» з метою реалізації основних завдань Базового компоненту щодо всебічного розвитку дошкільників, розкриття їх внутрішнього потенціалу та самореалізації у майбутньому дорослому житті через гру, здійснили переосмислення концепту гри, обґрунтувавши цілісний погляд та системний підхід до окреслення й аналізу її основних характеристик [30].

Науковці спільноти The LEGO Foudation розглядають гру не як окремий вид діяльності, а на основі наскрізного підходу, як активність дітей, представлену п'ятьма характеристиками, що забезпечує нове розширене розуміння і тлумачення сутності гри та її можливостей у взаємодії педагога з дітьми [5; 7]. Проаналізуємо ці характеристики.

ра радісна. Це означає, що гра має викликати у дітей позитивні емоції: задоволення, насолоди, захоплення, піднесення, радості та мотивувати дошкільників до активності, активізувати їх наполегливість та пов'язані з нею пізнавальні психічні процеси.

ра значуща. Це означає, що у грі дитина найбільше здатна поєднувати реальний досвід, нову інформацію з попереднім, що допомагає зрозуміти й усвідомити її важливість та актуальність. Саме значущість гри забезпечує поєднання у свідомості дитини нових інсайтів з попереднім досвідом на основі її пізнавальної діяльності.

ра соціальна. Це означає, що саме у взаємодії з іншими, відбувається розвиток необхідних для цього соціальних навичок. Саме через гру, безпосередню взаємодію і спілкування, діти отримують задоволення від стосунків та поглиблюють його. Соціальна взаємодія дитини в грі у ранньому і дошкільному віці – основа для навчання людини упродовж життя.

ра мотивуюча. Це означає, що вона є тим безпечним середовищем, яке природньо заохочує дитину спрямовувати власну активність, випробовувати власні ідеї й експериментувати, не боятися, виявляти власну агентність. Досліджуючи явища та перевіряючи власні гіпотези у грі, діти краще

пізнають і розуміють навколишній світ, розвивають власне критичне мислення та наукову грамотність.

ра активна. Це означає залученість дитини фізично і ментально до свідомого розуміння навколишньої дійсності. Її активне включення до пізнавальної активності через гру дозволяє краще засвоювати нову інформацію [1; 4].

За оцінкою О.Роми, І.Звоник, Г.Малевиц, гра є тим середовищем і механізмом, який дозволяє ефективно зреалізувати педагогу цілісний процес всебічного розвитку дошкільника відповідно до сучасних глибинних змін в освіті. Науковці радять дотримуватись цілісного погляду та системного підходу до всебічного розвитку дошкільника у єдності фізичної, соціальної, когнітивної, емоційної, креативної сфер [4; 5].

Згідно емпіричних даних нейронауки, взаємопов'язаність і взаємодія вказаних сфер, забезпечують комплексність розвитку умінь і навичок дитини. Їх розвиток в одній сфері зумовлює та стимулює відповідні процеси в іншій сфері. На взаємодію означених сфер націлене соціально-емоційне навчання в грі – інноваційна технологія, заґрунтована наступними основами розвитку дитини: самоусвідомлення, самоконтроль, суспільна свідомість, соціальні навички, відповідальне прийняття рішень [4].

Розвиток *самоусвідомлення* допомагає дитині розпізнавати і розуміти власні емоції та їх вплив на поведінку; оцінювати власні позитивні якості, бути впевненим у собі та оптимістично налаштовуватись на самовдосконалення.

Сформований *самоконтроль* допомагає дитині регулювати власні емоції, думки, поведінку в різних життєвих ситуаціях; контролювати імпульсивність, долати стрес; ставити цілі та їх досягати.

Розвиненість *суспільної свідомості* допомагає дитині розуміти соціальні та етичні норми поведінки; розуміти значущість родини, освітнього закладу, суспільства; виявляти емпатію і толерантно сприймати точки зору людей – носіїв іншого етносу та культури.

Сформованість *соціальних навичок* допомагає дитині встановлювати й підтримувати конструктивні взаємини з різними людьми, уміння спілкуватися, уважно слухати, конструктивно співпрацювати та вирішувати конфлікти, просити чи надавати допомогу за необхідності.

Відповідальне прийняття рішень допомагає дитині робити вибір особливостей особистої поведінки та взаємодії з іншими відповідно до діючих етичних і соціальних норм і правил безпеки; усвідомлювати наслідки різних вчинків з врахуванням благополуччя власного та інших людей [4; 5].

Адаптована до вказаних аспектів соціально-емоційного навчання дошкільників засобами гри програма «Веселі друзі», допоможе педагогу розвивати відповідні вміння і компетентності у дітей.

Таким чином, відчуття дитиною власної агентності, радість, значущість, соціальна взаємодія, мотивація й активна залученість – важливі складові взаємодії дитини з однолітками і дорослими у грі. Окреслені й проаналізовані її основні п'ять характеристик складають відповідне концептуальне підґрунтя для розуміння сутності та особливостей ігрової взаємодії педагога з дітьми, їх соціально-емоційного навчання в грі як сучасної інноваційної технології.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Аналіз психолого-педагогічних досліджень та словниково-довідникової літератури показав існування широкого масиву визначень і тлумачень базових понять, що визначають сутність недисциплінованості дошкільника, а саме: *дисципліна, дисциплінованість, довільна та вольова поведінка, недисциплінованість, недисциплінована поведінка.*

Недисциплінованість дитини старшого дошкільного віку розуміють як інтегральну негативну соціально-моральну рису, що виявляється в ігноруванні прийнятих норм поведінки у соціумі, що супроводжується

неслухняністю, втручанням у свободу іншої людини, провокуванням однолітків на порушення норм розпорядку, лінощах і безглузких вчинках.

Встановлено, що недисциплінованість у дітей є найбільш поширеним виявом їх негативної поведінки,

Ми диференціювали наукові дослідження за декількома напрямками: *Дослідження недисциплінованості у дітей різних вікових груп*: старших дошкільників (Н. Пихтіна); молодших школярів (О. Потапова); підлітків (Т. Федорченко).

Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей: негативних соціальних стереотипів, негативної поведінки у старших дошкільників (К. Суятинова), особистісних якостей важковиховуваних дітей (В. Оржеховська).

Дослідження різноманітних аспектів виховання й розвитку старших дошкільників, де *проблеми дисциплінованості / недисциплінованості розглядаються у контексті їх вивчення.*

Недисциплінованість старших дошкільників є наслідком комплексного впливу соціальних, індивідуально-психологічних і педагогічних чинників, які перешкоджають опануванню соціальними нормами, правилами, цінностями та формуванню бажаної соціальної поведінки. Основним засобом, який сприяє формуванню соціальних норм і правил поведінки є сюжетно-рольові ігри, оскільки це звична для дітей самостійна активність, завдяки якій вони здобувають досвід соціальної поведінки, користуються правилами у спільноті.

Ми з'ясували, що ігрова діяльність є невід'ємною частиною та провідною діяльністю дитини дошкільного віку. Тому нами було розглянуто особливості розвитку дитини старшого дошкільного віку у грі; вплив ігрової діяльності на дошкільнят та класифікацію ігор.

Визначено, що ігрові форми у роботі з дошкільниками відіграють важливу роль у всебічному розвитку дитини дошкільного віку.

Нами обґрунтовані особливості організації ігрової діяльності у ЗДО та ролі ігрових форм у попередженні недисциплінованості дітей дошкільного віку. З'ясовано, що ігрова діяльність є провідною у дошкільному віку. Ігрові форми здійснюють вплив на когнітивну, емоційну, соціальну, фізичну та інші аспекти у формуванні особистості. Про це зазначають багато науковців минулого і сучасності.

Науковці спільноти The LEGO Foudation розглядають гру не як окремий вид діяльності, а на основі наскрізного підходу, як активність дітей, представлену п'ятьма характеристиками, що забезпечує нове розширене розуміння і тлумачення сутності гри та її можливостей у взаємодії педагога з дітьми, а саме: *гра радісна, значуща, соціальна, мотивуюча, активна.*

З'ясовано, що гра є тим середовищем і механізмом, який дозволяє ефективно зреалізувати педагогу цілісний процес всебічного розвитку дошкільника відповідно до сучасних глибинних змін в освіті. Науковці радять дотримуватись цілісного погляду та системного підходу до всебічного розвитку дошкільника у єдності фізичної, соціальної, когнітивної, емоційної, креативної сфер.

На взаємодію означених сфер націлене *соціально-емоційне навчання в грі* – інноваційна технологія, заґрунтована наступними основами розвитку дитини: самоусвідомлення, самоконтроль, суспільна свідомість, соціальні навички, відповідальне прийняття рішень.

ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ГРІ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ПОПЕРЕДЖЕННІ ЇХ НЕДИСЦИПЛІНОВАНOSTІ

2.1 Загальна характеристика програми та основних етапів педагогічного експерименту

Емпірична частина роботи передбачала розробку програми і методики педагогічного експерименту та практичне вивчення предмету дослідження.

Мета педагогічного експерименту: розробити програму констатувального експерименту та практично вивчити педагогічні умови соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників.

Завдання педагогічного експерименту:

розробити програму констатувального експерименту

практично вивчити педагогічні умови соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників;

розробити рекомендовану систему роботи щодо оптимізації педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників.

Розв'язання висунутих емпіричних завдань, здійснювалось в межах чотирьох етапів: підготовчого, власне констатувального експерименту, обробки результатів емпіричних даних, розробки рекомендованої системи роботи за отриманими результатами дослідження.

Підготовчий етап: передбачав розробку програми педагогічного експерименту, в межах якого здійснювалось вивчення таких *педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників*, а саме:

Знання педагогами суті та особливостей соціально-емоційного навчання дошкільників в грі та розуміння її як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі. Для практичного вивчення педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у

старших дошкільників, нами використані такі методи: основні (інтерв'ю, анкетування вихователів) та допоміжні (бесіда з дошкільниками та спостереження за роботою вихователів з дітьми).

Для вивчення першої педагогічної умови - Знання педагогами суті та особливостей соціально-емоційного навчання дошкільників в грі та розуміння його як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників, ми використали метод інтерв'ювання вихователів в якості основного методу. Інтерв'ювання передбачало логічну послідовність запитань для вихователів, відповіді на які дозволяло вивчити розуміння суті недисциплінованості дошкільників. А саме: як розуміють вихователі термін особливості вияву недисциплінованості, їх видами і чинниками детермінації у дітей дошкільного віку; чи обізнані, які особливості соціально-емоційного навчання дошкільників у грі; що, на їх думку, складає технологію подолання недисциплінованості засобами соціально-емоційного навчання; який потенціал у цьому має гра; які вияви недисциплінованості найскладніше корегувати; як реагують на вияви неслухняності у дошкільників дорослі; чи звертаються батьки за допомогою до вихователів у вирішенні питань зв'язаних з вихованням дитини, схильної до недисциплінованості (*Додаток А*).

Друга педагогічна умова - Володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі, вивчалась за допомогою таких методів: анкетування вихователів як основний метод. Анкетування проводилось з метою вивчення володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників; соціально-емоційним навчанням засобами гри. Анкети склалися з трьох блоків питань.

Перший блок - паспортичка, містить в собі 5 загальних питань (вік, освіта, посада, педагогічний стаж, у якій групі ЗДО працює – для вихователів).

Другий блок – містить 5 питань, які спрямовані на вивчення загальних знань вихователів щодо суті недисциплінованості дошкільників. Розуміння

вихователями термінів «дисципліна, дисциплінованість, недисциплінованість», особливостей вияву недисциплінованості, їх видами і чинниками детермінації у дітей дошкільного віку.

Третій блок – містить 8 питань. Вони націлені на вивчення компетентності педагога щодо особливостей соціально-емоційного навчання дитини в грі; можливостей такого навчання у попередженні недисциплінованості у старших дошкільників. Анкета знаходиться у додатку Б. (Додаток Б).

Метод спостереження як додатковий метод, дозволив нам більш детально вивчити вибір педагогічно доцільної поведінки дорослого у відповідь на негативні прояви поведінки дошкільників. Планується спостереження за вихователем та групою дітей раннього віку, але більше зосереджували свою увагу на тих дітях, для яких була характерна недисциплінована поведінки.

Мета спостереження: вивчити стан володіння вихователем технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Завдання спостереження:

1. Визначити найбільш поширені форми вияву недисциплінованості у дошкільників;
2. З'ясувати можливі чинники їх вияву;
3. Виявити педагогічно доцільну реакцію вихователя на прояви недисциплінованості старших дошкільників.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Об'єкти спостереження: вихователь і дошкільники.

Предмет спостереження: реагування вихователя на прояви недисциплінованості дошкільників.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркоче, зовнішнє, усвідомлене, не стандартизоване.

Форма фіксації: протокол, що розміщений у додатку В. (Додаток В).

Вивчення стану володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі, здійснювалось за допомогою *спостереження за деякими видами діяльності до яких залучалися діти.*

Мета спостереження: визначити стан володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Завдання спостереження:

1. Виявити мету і завдання використаної педагогом технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі;
2. З'ясувати зміст технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників;
3. Визначити особливості соціально-емоційного навчання дошкільників у грі.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Об'єкти спостереження: вихователь і дошкільники.

Предмет спостереження: технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Вид спостереження: стандартизоване, цілеспрямоване, вибіркове, зовнішнє, усвідомлене.

Форма фіксації: протокол (бланк протоколу у додатку Г).

Для детального вивчення технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі, застосовувалась бесіда як допоміжний метод..

Бесіда містила у собі низку запитань, націлених на виявлення розуміння педагогами змісту понять, що покладені в основу технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Тож з метою практичного вивчення предмету дослідження, нами розроблена програма педагогічного експерименту, що буде реалізовуватися в межах чотирьох етапів: підготовчого, констатувального, обробки емпіричних результатів, розробки рекомендованої системи роботи за отриманими результатами дослідження..

Експериментальна робота буде проводитись **за двома напрямками**: зі старшими дошкільниками; з вихователями.

Інтегральним критерієм вивчення ефективності роботи з оптимізації педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників, у роботі з дітьми визначені - наявність та особливості вияву недисциплінованості старших дошкільників, що вивчався за такими показниками:

астота виявлення недисциплінованості;

іznовиди недисциплінованості;

складнення стосунків з дорослими та однолітками, внаслідок недисциплінованості.

В експериментальній роботі з вихователями, *інтегральним критерієм є – компетентність педагогів щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі*.

З метою вивчення сутності педагогічної компетентності та виділення компонентів означеної компетентності педагогів, ми послуговувались роботами Г. Беленької, А. Андрєєва, С. Гончаренко та інших науковців.

Компетентність визначають як поняття, що логічно пов'язане зі ставленням до цінностей, як шлях від знань до вмінь (А. Андрєєв).

Педагогічну компетентність тлумачать як єдність теоретичної та практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності (С. Гончаренко) .

Спираючись на рекомендації означених науковців, ми визначили такі компоненти педагогічної компетентності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

Відповідно до компонентів, виділили критерії і показники для вивчення сформованості педагогічної компетентності педагогів щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі. Вони представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Компоненти, критерії та показники педагогічної компетентності вихователя щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	- вияв інтересу до інноваційних методів попередження недисциплінованості, вмотивованість особливостями соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як превентивної технології.	- вихователь виявляє інтерес до інноваційних методів попередження недисциплінованості, вмотивований особливостями соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як превентивної технології.
Когнітивний	- наявність системних знань про усвідомлення особливостей соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості дошкільників.	- вихователь має системні знання про недисциплінованість як вияв негативної поведінки та особливості її попередження; - глибоко усвідомлює можливості соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості дошкільників..
Діяльнісний	- сформованість вмінь і навичок використання соціально-емоційного навчання дошкільників в грі у їх вихованні та розвитку; - здатність добирати ігрові активності з метою	- вихователь виявляє вміння і навички використання соціально-емоційного навчання дошкільників в грі у їх вихованні та розвитку; - вихователя здатен добирати ігрові активності з

	попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.	метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації..
--	---	--

Для дослідження стану сформованості означеної педагогічної компетентності, ми виокремили три рівні її сформованості та представили у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості педагогічної компетентності вихователів щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі

Рівні	Критерії	Показники
Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення позитивного впливу соціально-емоційного навчання дошкільників в грі у їх вихованні та розвитку; – стійкість знань про особливості соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості дошкільників.; – сформованість навичок добирати ігрові активності з метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації. 	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь усвідомлює позитивний вплив соціально-емоційного навчання дошкільників в грі у їх вихованні та розвитку; – наявні стійкі знання у вихователів про особливості соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості дошкільників; – у вихователів сформовані навички практичного використання ігрові активності з метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.
Середній рівень	<ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення позитивного впливу соціально-емоційного навчання дошкільників в грі, але не часте використання їх у роботі з дітьми, що виявляють недисциплінованість; – загальна обізнаність вихователів про ігри як засіб попередження недисциплінованості як різновиду негативної поведінки у дітей; – часткова сформованість навичок добирати ігрові активності з метою попередження 	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь усвідомлює позитивний вплив соціально-емоційного навчання дошкільників в грі, але не завжди використовує цю технологію у роботі з дітьми, що виявляють недисциплінованість; – вихователі обізнані про ігри як засіб попередження недисциплінованості як різновиду негативної поведінки у дітей; – у вихователів частково сформовані навички добору ігрових активностей дітей з метою попередження їх

	недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.	недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.
Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> – не усвідомлення позитивного впливу ігор на виховання і розвиток дошкільників; – наявність у вихователів знань про ігри, але недостатність знань про використання їх у роботі із попередження недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку; – відсутність навичок практичного використання ігрових активностей з метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.. 	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь не усвідомлює позитивного впливу ігор на виховання і розвиток дошкільників; – у вихователів наявні знання про ігри, але недостатні знання про використання їх у роботі із попередження недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку; – у вихователів відсутні навички практичного використання ігрових активностей з метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.

Таким чином, нами розроблена програма і методика констатувального педагогічного експерименту для практичного вивчення педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників у грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників. Розроблений діагностичний інструментарій, що буде використовуватись на етапі реалізації педагогічного експерименту. Визначені та обгрунтовані інтегральні критерії вивчення ефективності роботи з оптимізації педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі та її превентивних можливостей у роботі з дітьми та вихователями.

2.2. Аналіз змісту і результатів констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи

Дослідно-експериментальна робота з вивчення педагогічних умов оптимізації соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології

попередження недисциплінованості у старших дошкільників, проводилася з 01.02. 2024 до 01. 04. 2024 року на базі Дошкільного підрозділу Бобрицької гімназії Великодимерської селищної ради Броварського району Київської області. Дослідженням було охоплено 43 особи дітей старшого дошкільного віку та педагогічний колектив освітнього закладу (12 вихователів).

Розглянемо отримані емпіричні результати за окресленими інтегральними критеріями вивчення ефективності педагогічних умов соціально-емоційного навчання старших дошкільників в грі як технології попередження їх недисциплінованості.

В ході проведення дослідно-експериментальної роботи ми виявили, що діти із задоволенням долучалися до ігрових активностей, які їм пропонували. До участі у різних іграх: творчих та за правилами, охоче спілкувалися з іншими дітьми в грі, з вихователями. Але, нажаль, ми зіткнулись з певними труднощами, пов'язаними з повітряними тривогами. Тому не завжди опитування вихователів виявлялось розміреним і виваженим, попри те, що всі вихователі щиро та охоче відповідали на питання інтерв'ю та анкет.

Оскільки, *інтегральним критерієм* вивчення ефективності роботи з дітьми визначені - **наявність та особливості вияву недисциплінованості старших дошкільників**, нами проведені дослідницькі процедури з дітьми старшого дошкільного віку. Особлива увага приділялась дітям , які постійно чи періодично виявляли недисциплінованість.

Проаналізувавши результати бесіди зі старшими дошкільниками й спостереження за їх поведінкою, ми виявили, що 25 % досліджуваних розуміють сутність дисциплінованості та її значення у житті людини, знають і розуміють ознаки вихованості та дисциплінованості, здатні відрізнити недисципліновану людину від дисциплінованої. Вони демонструють знання норм і правил поведінки людей. Розуміють як поводитись дисципліновано. Проте, 50 % дітей не завжди розуміють, особливості підпорядкованості поведінковим та морально-етичним нормам і правилам.

Загалом рівень знань дітей про дисциплінованість – недисциплінованість демонструє, що частина старших дошкільників (50 %) недостатньо добре усвідомлюють сутність дисциплінованості й ознаки людини, яка їй відповідає. Виявлені діти (25 %) з низьким усвідомленням (нерозуміння) дисциплінованості. І лише 25 % має високий рівень розуміння дисциплінованості та її ознак.

За результатами спостереження виявилось, що 10 % старших дошкільників виявляють у своїй поведінці розуміння норм і правил взаємодії і виконання діяльності, самостійно орієнтуються на вимоги дорослого; спроможні пояснити власну поведінку, способи прояву своїх емоцій і почуттів, причини ускладнень спілкування з однолітками, можливих конфліктів.

Аналіз особливостей поведінки дитини у ситуаціях морального вибору чи конфлікту, демонструє спроможність значної частини досліджуваних (75 %) за незначної допомоги дорослих зрозуміти суть і причини недисциплінованого поведіння та намагається його розв'язати, здебільшого з незначної допомоги дорослих. 25 % дітей старшого дошкільного віку продемонстрували не в спроможність самостійно справлятися з власною недисциплінованістю. Лише допомога та втручання дорослого, орієнтували вказану категорію старших дошкільників у необхідності дотримання норм і правил поведінки.

Нами виявлена найменша група старших дошкільників, які переважно самі дотримуються норм і правил у поведінці й лише за потребою звертаються за допомогою до дорослого (10%). Значно більшою є частина досліджуваних (55 %), які з невеликою допомогою дорослого здатні недотримання норм та правил поведінки і намагаються шукати способи їх подолання. Проте існує категорія дітей старшого дошкільного віку, які не розуміють норм і правил поведінки й без зовнішнього контролю не можуть адекватно себе дисципліновано поводити (35 %).

Узагальнення отриманих результатів дозволило диферціювати вибірку старших дошкільників за рівнями вияву недисциплінованості і представити їх у відповідній таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Рівні вияву недисциплінованості у старших дошкільників
(за результатами констатувального експерименту)**

Рівні прояву	Характеристика недисциплінованої поведінки старших дошкільників	Кількісні показники (%)
низький	<ul style="list-style-type: none"> • мають адекватні прояви емоційних реакцій і почуттів; іколи виявляють негативні емоції щодо своєї поведінки; мають позитивне ставлення до однолітків та спільної діяльності з ними; достатня міра розвитку довільних дій; схвалення моральних норм і правил поведінки; здатні прогнозувати наслідки власних дій; • достатність знань про норми поведінки дітей; помічають р і • позитивне ставлення до себе та інших; вміють оцінити власну поведінку та поведінку інших; адекватно ставляться до критики; вміють володіти собою за незвичних обставин, іноді демонструють прояви деструктивності у власних емоціях і почуттях. 	20
середній	<ul style="list-style-type: none"> • помітно переважають негативні емоції щодо своєї поведінки; у окремих випадках виявляють неприйнятні способи прояву емоційних реакцій; в цілому позитивне іноді негативне ставлення до однолітків та діяльності з ними; недостатність довільних дій; в цілому розуміють моральні норми та правила, але не завжди їх схвалюють і і дотримуються; • недостатність знань про норми поведінки у дітей; не завжди помічають різницю між позитивною і негативною поведінкою; вагаються у правильності своїх дій і їх наслідків для себе та інших; • переважання позитивного ставлення до себе та інших; періодично потребують допомоги в оцінці своєї поведінки та поведінки інших; переважно необ'єктивно ставляться до критики інших; не достатнє володіння собою за нестандартних умов, переважання деструктивності власних емоцій і почуттів у взаємодії з іншими. 	50
високий	<ul style="list-style-type: none"> • суттєво переважають негативні емоції з приводу своєї поведінки; наявні неприйнятні способи прояву емоційних реакцій; домінування негативного ставлення до однолітків та діяльності з ними; слабка розвиненість довільних дій; несхвалювальність моральних норм та 	30

	<p>правил поведінки; нездатність до прогнозування наслідків власної поведінки;</p> <ul style="list-style-type: none"> • обмеженість знань про норми поведінки у дітей; не в б а • ставлення до себе, до інших людей, до труднощів суперечливе, негативне; самостійно не можуть оцінити свою поведінку та поведінку інших; ставлення до критики людей, дітей; вміння володіти собою за незвичних обставин не розвинені, мають місце часті прояви деструктивності у виявленні своїх емоцій і почуттів у ході взаємодії з іншими. 	
--	--	--

Спостереження за ігровими активностями дітей проводилося у більш спокійному і розміреному стані. Після переміщень в укриття, діяльність дітей та вихователів ставала безпосередньою і природною.

У досліджуваній вибірці, обстежувались усі діти, але особлива увага приділялась дітям з проявами недисциплінованості. Найбільш поширеними виявлялись агресивність, неслухняність, істеричність.

Спостерігаючи за активністю дітей старшого дошкільного віку іграх з правилами як умови довільності їх поведінки, ми провели цілеспрямоване *спостереження*. Результати спостереження фіксувалися записом у протоколі (Додаток).

В основному за нашими спостереженнями майже всі діти були включені в ігри з правилами та активно брали в них участь. Вихователі були вмотивовані розвитком активності дітей та старалися використовувати різноманітні види ігор з правилами, зокрема, дидактичні, рухливі.

Спостереження показало, що найбільшу ефективність у формуванні довільності поведінки виявляли *ігри-подорожі*. Вони захоплювали дітей, що сприяло підвищенню їх розумової діяльності, розвитку уваги та допомагали в цікавій формі засвоїти навчальний матеріал.

Ігри-доручення сприяли виявленню посидючості, прояву уваги та уміння виконувати завдання за зразком, що формувало у дітей здатності самоконтролю.

Ігри-припущення допомогали дітям мислити, робити висновки, припущення, аналізувати, узагальнювати. Вони формували їх довільну поведінку, оскільки дошкільникам легше спочатку оцінювати власні вчинки, а згодом аналізувати їх. Це сприяло кращому усвідомленню дітьми своєї поведінки, що є важливим для запобігання виявів недисциплінованості.

Ігри-бесіди виявилися найбільш ефективним методом формування довільності поведінки у дітей, оскільки дошкільники могли обговорювати різні ситуації, події, поведінку інших, висловлювати власну думку, порівнювати її з іншими. Це слугувало формуванню самоконтролю та осмисленості власних дій.

Щодо використання творчих ігор, як засобу попередження та подолання негативних проявів у дітей дошкільного віку ми виявили, що вихователі багатогранно розуміють значення творчих ігор у роботі з дітьми та вмотивовані їх використовувати як засіб попередження недисциплінованої поведінки. Проте виявили, що третина вихователів усвідомлюють позитивний вплив творчих ігор, але не завжди використовують їх у превентивно-корекційній роботі з дітьми.

Нами прослідкована закономірність щодо переважання у вихователів знань про особливості застосування творчих ігор і мотивації до здійснення ними саме превентивної діяльності засобами творчих ігор. І, навпаки, у вихователів, що мають посередні знання з теми використання творчих ігор, як засобу попередження недисциплінованості у дітей, нижча мотивація до такої превентивної діяльності.

За результатами спостережень ми виявили, що 50 % вихователів мають сформовані навички практичного використання творчих ігор у вихованні і розвитку дітей та як засобу попередження їх негативної поведінки.

Тож, аналіз результатів спостереження надав підстави зрозуміти, що більшість дітей старшого дошкільного віку в досліджуваній групі здатні усвідомлювати й контролювати свої вчинки та дії. Найбільш ефективними

іграми з правилами для формування довільності поведінки у дітей за результатами нашого спостереження виявились ігри-бесіди.

Для більш детального вивчення першої педагогічної умови ми провели *опитування вихователів*.

Воно стосувалось вияву інтересу дитини старшого дошкільного віку до ігор з правилами та їх ролі у формуванні довільності її поведінки. Нами визначено, що не всі вихователі знають повною мірою про вплив вказаного різновиду ігор на формування довільності поведінки старших дошкільників. Окремі педагоги використовують такі ігри, не завжди розуміючи, за їх же оцінкою, можливості таких ігор, про їх вплив на довільність поведінки дитини.

Встановлено, що 56 % вихователів, які знають про педагогічні можливості ігор з правилами та особливості формування довільності поведінки дитини засобами цієї групи ігор, використовують їх у превентивній роботі.

Виявилось, що 24 % вихователів, які усвідомлюють педагогічний потенціал ігор з правилами, але не завжди використовують їх з метою попередження недисциплінованості дітей.

вихователів не розуміють та не використовують ігри з правилами з превентивно-корекційною метою.

За допомогою *педагогічного спостереження* як основного методу нашого дослідження, ми визначали особливості впливу ще одного виду ігор з правилами - рухливих ігор на регуляцію дитиною власних емоцій та корекцію її надмірної активності, навіть фізичної агресії.

Спостереження здійснювалось за організацією рухливих ігор вихователем. Зафіксована чіткість у поясненні правил в несюжетних іграх та іграх спортивного характеру. Вважаємо, що це сприяло регуляції дітьми власної поведінки та емоціями, що є важливим превентивним підґрунтям для попередження їх недисциплінованості.

Під час спостереження особлива увага зосереджувалась на недисциплінованих дітях. Серед них вирізнялись дошкільники з

гіперактивністю. Тому для цієї категорії дітей, ігри великої рухливості сприяли пом'якшенню у них надмірної активності, завдяки її виплескуванню в рухливих іграх.

Коллективний характер гри та необхідність підпорядкуванню правилам рухливої гри, сприяло підвищенню її цікавості і захоплюваності у дітей.

Встановлено, що переважна кількість дітей була включена у рухливі ігри, активно діяли один з одним, допомагали один одному та вчилися досягати успіху в грі. Це сприяло підсвідому регулюванню дітьми власними емоціями.

Ми виявили, що діти краще вчать контролювати свої емоції в сюжетних рухливих іграх (60%), менш ефективними виявились ігри спортивного характеру (20 %) та несюжетні ігри (20 %).

Експертну оцінку впливу рухливих ігор на регуляцію емоцій дітей та корекцію їх надмірної активності, ми отримали за результатами *анкетування вихователів*.

Аналіз відповідей експертів засвідчив обізнаність вихователів про вплив рухливих ігор на регуляцію емоцій дитини. Ефективним видом рухливої гри як засобу корекції надмірної активності дитини, визначені ігри великої рухливості. Ігри з елементами спорту визначені експертами як ігри для регуляції емоцій дитини та задля перемоги у змаганні. Оцінені компоненти рухливої гри та їх вплив на корекцію негативної поведінки. Ефективність компонентів рухливої визначена вихователями за таким рейтингом: мета, правила, роль, ігрові дії, сюжет, обладнання.

Вихначено, що діти з надмірною активністю найчастіше проявляють в рухливих іграх такі емоції: задоволення, веселість, упевненість, радість. Проте, діти, які не отримали перемогу у спортивних іграх, можуть виявляти агресивність, розгубленість, заздрість, образу. Це, як правило, діти що постійно чи періодично виявляють негативну поведінку, що може підтверджувати недостатню соціально-емоційну вихованість.

Вихователі-експерти прогнозували особливості попередження недисциплінованості старших дошкільників під час рухливих ігор. За їх оцінкою це відбувається через покращення емоційного тону дитини за результатами гри. Для розвитку самоконтролю, шляхом підпорядкування правилам, якщо цього вимагає рухлива гра. Виплеск позитивних емоцій у грі сприяє переживанню дитиною ситуацій успіху.

За допомогою спостереження та інтерв'ювання ми вивчали сформованість професійної компетентності вихователя щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Встановлено, що 50 % вихователів мають високий рівень педагогічної компетентності щодо використання технології соціально-емоційного навчання в грі як засобу попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами. 35 % – вихователів демонстрували середній рівень такої педагогічної компетентності, 15 % респондентів виявили низький рівень такої компетентності.

Результати емпіричної частини роботи надать підстави до висновків, що технологія соціально-емоційного навчання дошкільників у грі як засобу попередження недисциплінованості є сучасною та ефективною у превентивній роботі з недисциплінованими дітьми. Частина педагогів, котра глибоко не усвідомлює значення цієї групи ігор у соціально-емоційному навчанні дітей, не використовують їх за окресленою метою.

Інтерв'ювання показало, що всі вихователі знають про соціально-емоційне навчання в грі та пояснювали значення поняття недисциплінованість як різновиду негативних поведінкових проявів у дітей. Майже всі вихователі знали значення терміну попередження недисциплінованості старших дошкільників та пояснювали можливості використання гри у цьому процесі.

Педагоги здебільшого пояснювали своє розуміння попередження відхилень у поведінці дітей тим що, це процес виховання дітей, який

різносторонньо розвиває дитину, що передує їх формуванню та подолання відхилень у поведінці, як комплексну роботу над усуненням цих відхилень. Більшість вихователів зазначали що, на їх думку, ігри з правилами ефективно впливають на поведінку дітей, але часто вони використовують їх в недостатній мірі. Педагоги найчастіше стараються використовувати педагогічні ігри для усунення агресивності, гіперактивності, сором'язливості, неслухняності.

Для детального вивчення педагогічної компетентності вихователів з означеної проблеми, ми проводили цілеспрямоване *спостереження* протягом декількох тижнів за їх діяльністю щодо володіння технологією соціально-емоційного навчання в грі у попередженні недисциплінованості дошкільників та за використанням різноманітними видами ігор: з правилами, творчими.

Вихователі не часто проводили підготовку до ігор, а якщо було місце підготовці, то в основному полягала у підборі матеріалу та обладнання для них. Організація ігор проводилась таким чином, щоб була задіяна максимальна кількість дітей. Педагоги обов'язково пояснювали правила у випадку, якщо діти не знали гру, або їх повторенні, коли ця гра повторювалась. Більш досвідчені вихователі намагалися залучити дітей із негативними проявами у гру та контролювати за їх діями для переборення їх поведінкових відхилень. Але не завжди ця робота проводилась ефективно, або вихователі не ставили за собою мету використання ігор з правилами для превентивно-корекційної роботи з дітьми.

Аналіз емпіричних даних показав, що вихователі не використовують цілісно соціально-емоційне навчання в грі як сучасну технологію попередження недисциплінованості та інших негативних проявів у поведінці дітей. Вони послуговуються переважно окремими групами ігор: з правилами, де лідером є дидактичні ігри (45%), менш часто – рухливі ігри (25%), народні – (20%), розважальні ігри – (10%); творчими, де надають перевагу сюжетно-рольовим (30%), будівельно-конструкційним (25%) режесерським (20%). Менш активно застосовують театралізовані (25%).

Результати кількісного аналізу рівнів педагогічної компетентності вихователів щодо володіння технологією соціально-емоційного навчання в грі у попередженні недисциплінованості дошкільників представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Кількісна і якісна характеристика сформованості педагогічної компетентності вихователів щодо володіння технологією соціально-емоційного навчання в грі у попередженні недисциплінованості дошкільників

Рівні	Показники	Кількісні показники
Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь усвідомлює позитивний вплив соціально-емоційного навчання дошкільників в грі у їх вихованні та розвитку; – наявні стійкі знання у вихователів про особливості соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості дошкільників; вихователів сформовані навички практичного використання ігрові активності з метою попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації. 	
Середній рівень	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь усвідомлює позитивний вплив соціально-емоційного навчання дошкільників в грі, але не завжди використовує цю технологію у роботі з дітьми, що виявляють недисциплінованість; – вихователі обізнані про ігри як засіб попередження недисциплінованості як різновиду негативної поведінки у дітей; – у вихователів частково сформовані навички добору ігрових активностей дітей з метою попередження їх недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації. 	
Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> – вихователь не усвідомлює позитивного впливу ігор на виховання і розвиток дошкільників; – у вихователів наявні знання про ігри, але недостатні знання про використання їх у роботі із попередження недисциплінованості у дітей старшого дошкільного віку; – у вихователів відсутні навички практичного використання ігрових активностей з метою 	

	попередження недисциплінованості відповідно до педагогічної ситуації.	
--	---	--

Ми прийшли до висновку, що попри задіяність в освітньому процесі ЗДО педагогічно керованих і творчих ігор як засобу розвитку і виховання дітей, вихователі не володіють цілісно технологією соціально-емоційного навчання в грі у попередженні недисциплінованості дошкільників. Тому постає необхідність у підвищенні педагогічної компетентності вихователів до володіння соціально-емоційним навчанням дошкільників у грі і використання такого навчання як інноваційної технології попередження недисциплінованості дошкільників як найбільш поширеного негативного поведінкового прояву у дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, в межах констатувального педагогічного експерименту, метою якого було практичне вивчення володіння педагогами методикою соціально-емоційного навчання в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників, педагогічних умов оптимізації цього процесу, нами розроблена та реалізована програма і методика дослідження, зроблені висновки щодо необхідності запровадження системи роботи з підготовки вихователів до застосування соціально-емоційного навчання дошкільників у грі як сучасної превентивної педагогічної технології. Цьому буде присвячений наступний параграф нашої роботи.

2.3 Рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.

Результати констатувального педагогічного експерименту склали інформаційне підґрунтя для розробки відповідної системи роботи з оптимізації окреслених і вивчених у попередньому параграфі педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.

Таку рекомендовану систему роботи склали: **для вихователів** - постійно-діючий семінар-тренінг *«Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти»*; **для дошкільників** – застосування парціальної програми *«Веселі друзі»*, з відповідними ресурсами та інструментами .

В окресленні змісту семінару-тренінгу, ми виходили з того, що згідно з науковими дослідженнями, гра - це природний спосіб розвитку дитини, один із найефективніших у формуванні соціально-емоційних навичок у дітей. Гра лежить в основі взаємодії та інших ігрових активностей, що пропонують у межах різних тем семінару-тренінгу. Запропоновані до використання матеріали, ґрунтуються на врахуванні нейрофізіологічних і психологічних особливостей дітей, їхніх інтересів.

Зміст семінару-тренінгу заґрунтовувався на висновках сучасних науковців про соціально-емоційний розвиток і навчання у грі як напрямок роботи з дітьми, що забезпечує психологічно безпечне освітнє середовище; розвиває емоційний інтелект та сприяє розвитку соціальних навичок; заохочує дітей приймати рішення відповідально, усвідомлюючи наслідки різних учинків; допомагає встановлювати та підтримувати здорові позитивні взаємини; популяризує усвідомлене світосприйняття; є ціннісною для дітей з особливими освітніми потребами; сприяє благополуччю дітей, закладаючи фундамент для успішної реалізації в житті. Пропонуємо **тематичний план**

постійно діючого семінару-тренінгу «Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти»:

Тема 1. Організаційна зустріч «Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти». Правила співпраці в межах семінару-тренінгу «Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти». Рефлексія та саморефлексія в контексті ключових його повідомлень «Навчання через гру». Визначення очікувань учасників як дієвий інструмент усвідомленого навчання.

Тема 2. Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти.

Підхід «навчання через гру» як наскрізний в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Науковий вимір, теорія та світова практика впровадження.

П'ять характеристик гри як індикатори ефективного освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. Традиційний підхід та підхід «навчання через гру» у розрізі всебічного розвитку дитини.

Тема 3. Дизайн-мислення педагога як умова реалізації інтегрованого навчання

Поняття “дизайн-мислення” як фундамент усвідомлених освітніх практик. Практика проведення ранкових зустрічей. Сутність понять “тематичний тиждень” та “тематичний день”. Інтегрований підхід в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Практикум реалізації інтегрованого підходу. Арсенал інструментів педагога-дизайнера для впровадження підходу «навчання через гру». Визначальна роль педагога у реалізації підходу «навчання через гру».

Тема 4. Креативне мислення у реаліях сучасного світу.

Сучасні підходи до тлумачення поняття «креативність». Дивергентне та конвергентне мислення. Креативність як циклічний процес. Гра як природний механізм розвитку креативного мислення.

Тема 5. Критичне мислення як ресурс сучасної людини.

Сутність поняття критичне мислення. Стратегії розвитку критичного мислення. Моделювання освітньої діяльності з метою розвитку критичного мислення.

Тема 6. *Проектна робота як спосіб реалізації підходу «навчання через гру».*

Теоретичні засади методу проєктів. Проєктна діяльність у розрізі всебічного розвитку дитини. Педагогічний супровід проєктної діяльності. Агентність дитини. Практикум проєктної діяльності.

Тема 7. *Пошуково-дослідницька діяльність у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.*

Фасилітація пошуково-дослідницької діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти з урахуванням підходу «навчання через гру». Педагогічні прийоми створення та підтримки стану потоку дитини у процесі пізнання світу навколо.

Тема 8. *Освітній простір без кордонів.*

Багатовимірність та мультизадачність освітнього простору. Дослідження найкращих світових практик створення освітнього середовища. Створення динамічного освітнього простору. Трансформаційний вплив освітнього середовища на педагогічну свідомість.

Тема 9. *Свята та розваги. Новий погляд.*

Дитиноцентризм як ключовий принцип організації заходів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Захід у ЗДО як живий, динамічний процес. Трансформація розуміння і практик проведення заходів. Свята та розваги як інструменти всебічного розвитку дитини.

Програму складають 9 занять, кожне з яких заґрунтоване на сучасних дослідженнях про гру та ігрові активності дітей.

Організаційно та методично семінар-практикум може передбачати використання сучасних інноваційних форм, методів і прийомів роботи, а саме: відкриті завдання і відповіді, дизайн-проєкти, дизайн-мислення, критичне мислення, навчання через гру, розробка інстаграм-профілю ЗДО, порівняння традиційного та ігрового навчання, техніка «Хелоу-менеджери» тощо.

У роботі з дітьми нами рекомендована для використання парціальна програма «*Веселі друзі*». Мета програми «*Веселі Друзі*» — допомогти

педагогам, батькам і насамперед дітям краще розуміти власні емоції, розпізнавати їх та керувати ними, що допомагатиме налагоджувати соціальну взаємодію одне з одним і дорослими. Програма соціально-емоційного розвитку й навчання «Веселі Друзі» має відповідні ресурси та інструменти для реалізації: програми: цикл із 16 мультиків і книжок про п'ять друзів-тварин, запитання для обговорення до кожної із 16 історій; набір із 5 м'яких іграшок (цуценя Реггі, лошатко Семмі, кроленя Габбі, совеня Іззі та кошеня Келлі); набори сюжетних картинок для обговорення з дітьми. Вони допомагають здійснювати соціально-емоційний розвиток і навчання дошкільників разом з Веселими друзями.

Напочатку програми представлені тваринки-друзі, вони охарактеризовані за якостями характеру, манерами і звичками. Це допомагає дітям прогнозувати поведінку друзів у представлених різних складних чи проблемних ситуаціях.

Основна частина програми – *підбірка історій про Веселих Друзів-тваринок*. Кожна історія має свій сюжет, до якого визначений перелік емоцій і почуттів, які можуть переживати Друзі у кожній конкретній історії, їх вчинки. До кожної історії представлений перелік орієнтовних запитань, які може використовувати педагог обговорюючи з дітьми кожну історію. Їх сюжет і послідовність підібрані так, щоб діти набували важливих соціально-емоційних вмінь, оскільки їх сформованість створює необхідне інформаційно-поведінкове підґрунтя для попередження негативної поведінки у дітей, їх недисциплінованості, зокрема. Розглянемо загальну характеристику історій Друзів-тваринок, представлену у парціальній програмі «Веселі друзі» та їх соціально-емоційну спрямованість. Ми представили їх у контексті педагогічного потенціалу у формуванні відповідних соціально-емоційних здатностей і вмінь.

міння розпізнавати різні емоції та розуміти мову тіла. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Невезіння Реггі»). Ігрові активності дітей навколо

цієї історії розвивають їх здатність до конструктивного вираження власних емоцій, розуміння почуття провини, усвідомлення наслідків власних дій.

міння розуміти різні емоції та ділитися з іншими. Вони формуються на основі аналізу історії «Келлі та порожній ланч-бокс». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність до емпатії, розуміння почуття розчарування, комунікативні вміння, навички розв'язання проблем.

міння працювати в команді, долати страхи та підбадьорювати інших. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Допомога Семмі». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність до подолання страху, уміння співпрацювати у команді з тим, щоб допомогти тому, хто потрапив у біду, виявляти підтримку.

датність сприймати критику та співпрацювати для досягнення кращого результату. Вона формується на основі аналізу історії «Один, два, три — стрибни!». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність до висловлення критики інших та конструктивного сприйняття критики іншими, уміння співпрацювати у команді, розвивають стійкість та витривалість.

датність проявляти емпатію, поважати та розуміти різні точки зору. Вона формується на основі аналізу історії «Друзі та різні точки зору». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність конструктивно сприймати різні точки зору та співпрацювати у команді, виявляти повагу до інших.

датність розпізнавати злість та керувати нею, а також залагоджувати непорозуміння. Вона формується на основі аналізу історії «Іззі та апетитне яблуко». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність долати власний гнів, формують їх відповідальність, уміння вирішувати конфлікти.

міння долати свої страхи та справлятися з неочікуваними викликами. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Повітряний змій Реггі». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність долати страх,

посилювати власну стресостійкість, формують уміння розпізнавати власні емоції та емоції інших, попереджувати конфлікти шляхом їх вирішення.

міння проявляти сміливість, долати нові виклики, контролювати свій емоційний стан за допомогою глибокого дихання. Вони формуються на основі аналізу історії «Реггі та крутий спуск». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність до самомотивації, підвищують їх стресостійкість та віру в себе.

міння розуміти, що не всім до вподоби змагання, а також те, що кожен з нас має різні вміння та таланти. Такі вміння формуються на основі аналізу історії здатність до цілепокладання, вміння визначати сильні сторони співпраці у команді, посилюють віру в себе.

датність брати на себе відповідальність, просити вибачення, а також пробачати інших. Вона формується на основі аналізу історії «Хто зруйнував замок Келлі із піску?». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх вміння вирішувати конфлікти, виявляти повагу до інших, конструктивно спілкуватися. датність не здаватися після першої спроби та виправляти власні помилки. Вона формується на основі аналізу історії «Габбі та морквинка». Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх стресостійкість, здатність до емпатії та аналізу близьких до даної інших ситуацій, вміння контролювати власну імпульсивність.

міння бути допитливими і достатньо сміливим, щоб робити щось самостійно. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Іззі та пустотливий сюрприз». Ігрові активності дітей розвивають їх здатність до аналізу різних життєвих ситуацій, уміння оцінювати наслідки власних дій і вчинків, формують емпатію і комунікативні навички.

міння працювати в команді та розв'язувати проблеми разом. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Семмі та фризбі». Ігрові активності дітей розвивають їх уміння співпрацювати у команді, аналізувати різні ситуації

та розв'язувати пов'язані з ними проблеми, контролювати власну імпульсивність.

датність проявляти емпатію, розуміти мову тіла та ділитися з іншими. Вона формується на основі аналізу історії «Семмі та сіно». Ігрові активності дітей розвивають їх здатність до емпатії, конструктивного спілкування, діалогу у побудові взаємин, розв'язання конфліктів.

міння залучати всіх до гри та бути уважними до тих, хто не в грі. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Іззі та складний вибір». Ігрові активності дітей розвивають їх здатність співпрацювати у команді, будувати стосунки з іншими, вирішувати конфлікти, демонструвати повагу до інших.

міння розпізнавати стрес та знаходити різноманітні способи його подолання. Такі вміння формуються на основі аналізу історії «Спокійно! Усе буде добре!» Ігрові активності дітей розвивають їх стресостійкість, здатність розпізнавати власні емоції, контролювати імпульсивність, усвідомлено сприймати себе.

У додатку представлені шіснадцять історій Друзів-тваринок та орієнтовний перелік запитань, які педагог може ставити дітям, обговорюючи ці історії та організовуючи навколо них різні ігрові активності дошкільників, використовуючи м'які іграшки тваринок та різноманітний реквізит: папір, клей, фломастери, картон, пластилін тощо.

Таким чином, нами розроблена рекомендована системи роботи з оптимізації окреслених і вивчених у попередньому параграфі педагогічних умов використання соціально-емоційного навчання в грі як технології подолання недисциплінованості у старших дошкільників.

Таку рекомендовану систему роботи склали: для вихователів - постійно-діючий семінар-тренінг *«Педагогіка гри у закладах дошкільної освіти»*; для дошкільників – *застосування парціальної програми «Веселі друзі»*, з відповідними ресурсами та інструментами .

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

З метою вивчення педагогічних умов оптимізації соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження їх недисциплінованості, ми реалізували програму констатувального педагогічного експерименту.

У процесі дослідно-експериментальної роботи визначені *педагогічні умови соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників*, а саме:

Знання педагогами суті та особливостей соціально-емоційного навчання дошкільників в грі та розуміння її як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Інтегральними критеріями вивчення ефективності роботи з оптимізації означених педагогічних умов визначені: у роботі з дошкільниками - *наявність та особливості вияву недисциплінованості у дітей*; з вихователями -

педагогічна компетентність вихователів щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Емпіричні результати засвідчують у 20 % старших дошкільників високий рівень недисциплінованості, у 30% - середній. Встановлено переважання низького (30 %) і середнього (35 %) рівнів її сформованості педагогічної *компетентності вихователів* щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі. Тому попередження такої негативної поведінки у дітей вимагає інноваційних підходів до її реалізації.

Результати констатувального педагогічного експерименту склали інформаційне підґрунтя для розробки системи роботи з оптимізації окреслених педагогічних умов.

У розробці рекомендованої системи роботи, ми послуговувалися сучасними розробками the LEGO Foundation в Україні, зокрема, парціальною Програмою соціально-емоційного навчання *«Веселі Друзі»*, яка має відповідні інструменти для реалізації: книжки, підбірку мультиків, набори сюжетних картинок для обговорення з дітьми та програмою спецкурсу для вихователів *«Гра: цілісний погляд, системний підхід»*.

Нами адаптовані до проблематики кваліфікаційної роботи семінар-практикум для вихователів *«Педагогіка гри»* та парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку як сучасний навчально-методичний інструментарій для реалізації в освітньому процесі ЗДО методики соціально-емоційного навчання в грі як технології попередження недисциплінованості старших дошкільників.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного дослідження проблеми :«*Соціально-емоційне навчання у грі як технологія попередження недисциплінованості у старших дошкільників*», ми прийшли до таких висновків за висунутими дослідницькими завданнями.

За першим завданням.

и виявили існування широкого масиву визначень і тлумачень базових понять, що визначають сутність та особливості недисциплінованості дошкільника, а саме: *дисципліна, дисциплінованість, довільна та вольова поведінка, недисциплінованість, недисциплінована поведінка.*

еред наукових тлумачень *поняття недисциплінованість*, ми виявили два основні підходи: психологічний та педагогічний.

межах психологічного - *недисциплінованість* визначають як *негативну м*

межах педагогічного як *невідповідність поведінки дитини встановленим р*
правилам.

и диференціювали існуючі наукові дослідження за декількома напрямками:

л

ь

н

о

-

- *Дослідження недисциплінованості у дітей різних вікових груп: старших дошкільників (Н. Пихтіна); молодших школярів (О. Потапова);*
- *підлітків (Т. Федорченко).*
- *Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей: негативних соціальних стереотипів (К. Суятинова), особистісних якостей важковиховуваних дітей (В. Оржеховська).*
- *Дослідження різноманітних аспектів виховання й розвитку старших дошкільників, де проблеми дисциплінованості / недисциплінованості розглядаються у контексті їх вивчення.*

виявили різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей.

а характером вияву, недисциплінованість розподіляють на: відкриту (поведінкову), приховану (глибинну);

а характером виникнення розрізняють первинну і вторинну недисциплінованість.

- за тривалістю протікання недисциплінованість диференціюють на: ситуативну, тимчасову, стійку.

Встановили, що недисциплінованість у дітей, зумовлює різні категорії проблем:

у сфері стосунків: з дорослими (батьками, педагогами) й однолітками;

у спрямованості інтересів: знижений інтерес до навчання, праці, суспільно-корисної діяльності за наявності схильності до негативної поведінки;

відхилень в емоційно-вольовій сфері: ослаблена зосередженість уваги, неуважність, підвищена мимовільність пізнавальних та емоційних процесів, збудливість, агресивність, інтелектуальна пасивність.

Окреслили п'ять основних причин недисциплінованості у дітей, а саме:

незабезпечення однієї з базових потреб дитини - потреби в увазі;

бажання дитини самоствердитись;

3) реальні чи уявні образи дитини на дорослих;

- 4) втрата дитиною віри у власний успіх;
- 5) незабезпеченість потреби у самоствердженні.

За другим завданням.

а попередження та подолання різноманітних поведінкових відхилень націлені профілактичні заходи. Тлумачний словник трактує термін «*профілактика*» як «*охороняти*», «*оберігати*», «*попереджувати*» та розглядає їх як синоніми.

Профілактика у широкому розумінні – це сукупність державних, суспільних, соціально-медичних і організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження, усунення чи нейтралізацію основних причин та умов, що викликають різного роду соціальні відхилення у поведінці дитини.

Співвідношення профілактики і попередження характеризується як взаємозв'язок цілого і частини, загального і часткового. Профілактика тлумачиться як більш широке поняття, а попередження – як найважливіший компонент профілактики.

термін «соціальна профілактика» конкретизує та розширює термін «профілактика», окреслюючи: економічні, правові, медичні, психолого-педагогічні її аспекти.

Соціальна профілактика реалізується через інші види профілактичної роботи: *психологічну, педагогічну, медичну та соціально-педагогічну профілактику*. Оскільки у розділі мова йде про поведінкові відхилення у дошкільників, ми будемо посилались та використовувати результати досліджень переважно в галузі *педагогічної профілактики*.

едагогічну профілактику визначають як процес цілеспрямованого використання сукупності заходів, розроблених педагогічною наукою для того, щоб попередити виникнення відхилень у розвитку, навчанні, вихованні спрямованих на вироблення імунітету до негативних впливів оточуючого середовища (В.Оржеховська).

Соціально-педагогічна профілактика разом із *психолого-педагогічною профілактичною* роботою забезпечують попередження негативних явищ у дитячому середовищі.

Психолого-педагогічна профілактика як система попереджувальних заходів націлена на усунення зовнішніх причин, факторів та умов, що викликають недоліки у розвитку дітей.

процес профілактики має свою *структуру* і залежно від ступеня розвитку поведінкового відхилення у дитини, профілактична діяльність може реалізовуватись на *трьох рівнях*: *первинної* (інформаційно-просвітницької та діагностико-прогностичної) профілактики, *вторинної* (превентивної допомоги і соціально-педагогічного супроводу) і *третинної* (корекції, адаптації, реабілітації) профілактики.

Первинна профілактика - це система освітньо-профілактичних заходів та інших соціально-педагогічних моделей впливу на особистість з метою попередження різних видів негативної поведінки на ранніх стадіях відхилень. Первинна профілактика носить, переважно, інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від деструктивних стандартів поведінки чи негативних звичок.

Вторинна профілактика - вид соціально-педагогічної профілактики, що полягає у допомозі дітям «групи ризику», має на меті обмеження впливу негативних явищ та їх наслідків.

Третинна профілактика (корекція, адаптація, реабілітація) - комплекс соціальних, освітніх та медико-психологічних заходів, покликаних відновити особистісний та соціальний статус дитини відповідного освітнього закладу, що вже проявляє ознаки негативної поведінки і дезадаптованості.

реалізації заходів первинної, вторинної і третинної профілактики негативних проявів у поведінці дошкільників, використовують *загальні педагогічні та спеціальні корекційні методів*. Ігрові методи відносять до групи *загальних педагогічних методів*, зокрема, методів формування поведінки та методів, що

виконують функції регулювання, коригування і стимулювання поведінки і діяльності вихованців;

За третім завданням.

ами обґрунтовані особливості ігрової діяльності у ЗДО та ролі ігрових форм у попередженні недисциплінованості дітей дошкільного віку. Оскільки ігрова діяльність є провідною у дошкільному віку, ігрові форми здійснюють вплив на когнітивну, емоційну, соціальну, фізичну та інші аспекти у формуванні особистості. Про це зазначають багато науковців минулого і сучасності. Ошук нових потенційних можливостей ігрової активності дітей у контексті викликів і реалій сьогодення, приводить до окреслення нових профілів ігрової взаємодії педагога з дітьми дошкільного віку.

ауковці спільноти The LEGO Foudation розглядають гру не як окремий вид діяльності, а на основі наскрізного підходу, як активність дітей, представлену п'ятьма характеристиками, що забезпечує нове розширене розуміння і тлумачення сутності гри та її можливостей у взаємодії педагога з дітьми, а саме: *гра радісна, значуща, соціальна, мотивуюча, активна.*

'ясовано, що гра є тим середовищем і механізмом, який дозволяє ефективно зреалізувати педагогу цілісний процес всебічного розвитку дошкільника відповідно до сучасних глибинних змін в освіті. Науковці радять дотримуватись цілісного погляду та системного підходу до всебічного розвитку дошкільника у єдності фізичної, соціальної, когнітивної, емоційної, креативної сфер.

а взаємодію означених сфер націлене *соціально-емоційне навчання в грі* – інноваційна технологія, заґрунтована наступними основами розвитку дитини: самоусвідомлення, самоконтроль, суспільна свідомість, соціальні навички, відповідальне прийняття рішень.

Розвиток *самоусвідомлення* допомагає дитині розпізнавати і розуміти власні емоції та їх вплив на поведінку. Сформований *самоконтроль* сприяє у регулюванні власних емоцій і поведінки в різних життєвих ситуаціях; контролювати імпульсивність.

Розвиненість *суспільної свідомості* допомагає дитині розуміти соціальні та етичні норми поведінки. Сформованість *соціальних навичок* сприяє встановленню й підтримуванню конструктивних взаємин з різними людьми, співпрацювати та вирішувати конфлікти, просити чи надавати допомогу за необхідності.

Відповідальне прийняття рішень допомагає дитині робити вибір особливостей особистої поведінки та взаємодії з іншими відповідно до діючих етичних і соціальних норм і правил безпеки.

За четвертим завданням.

метою практичного вивчення педагогічних умов оптимізації соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження їх недисциплінованості, ми розробили програму констатувального експерименту, де окреслили етапи експериментальної роботи, дослідницькі інструменти (інтерв'ю, анкетування вихователів як основні та бесіда з дошкільниками і спостереження за роботою вихователів з дітьми як допоміжні); інтегральні критерії вивчення ефективності роботи з дітьми та педагогами.

2. У процесі дослідно-експериментальної роботи визначені *педагогічні умови соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників*, а саме:

1) Знання педагогами суті та особливостей соціально-емоційного навчання дошкільників в грі і розуміння її як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників;

Володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Експериментальна робота проводилась *за двома напрямками*: зі старшими дошкільниками та з вихователями.

Інтегральним критерієм вивчення ефективності роботи з оптимізації педагогічних умов соціально-емоційного навчання дошкільників в грі як технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників, у *роботі з дітьми* визначені - наявність та особливості вияву

недисциплінованості старших дошкільників, що вивчався за такими показниками: частота виявлення недисциплінованості; її різновиди; ускладнення стосунків з дорослими та однолітками, внаслідок недисциплінованості.

В експериментальній роботі з вихователями, інтегральним критерієм є – компетентність педагогів щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

и визначили та обґрунтували *компоненти педагогічної компетентності вихователя*: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

Відповідно до компонентів, *виділили критерії і показники для вивчення сформованості педагогічної компетентності педагогів* щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

а емпіричними результатами маємо у 20 % старших дошкільників високий рівень недисциплінованості, у 30% - середній, у 50 % - низький. Тож попередження такої негативної поведінки у дітей вимагає інноваційних підходів з її профілактики.

рактичне вивчення рівнів сформованості педагогічної *компетентності вихователів* щодо попередження недисциплінованості старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі, показало переважання низького (30 %) і середнього (35 %) рівнів її сформованості. Отримані результати підтвердили необхідність розробки рекомендованої системи роботи з оптимізації педагогічних умов застосування соціально-емоційного навчання дошкільників у грі як технології попередження їх недисциплінованості.

гідно з сучасними психолого-педагогічними дослідженнями та відповідно до освітніх ініціатив the LEGO Foundation в Україні, МОН запропонувало для впровадження в освітній процес ЗДО парціальну програму соціально-емоційного навчання «Веселі Друзі» та відповідний спецкурс для вихователів.

У розробленій нами рекомендованій системі роботи ми, відповідно до проблематики кваліфікаційної роботи, частково запозичили та розробили семінар-практикум для вихователів «Педагогіка гри у ЗДО» та

Адаптували парціальну програму для дітей старшого дошкільного віку «Веселі Друзі» в якості сучасного навчально-методичного інструментарію для реалізації в освітньому процесі ЗДО методики соціально-емоційного навчання в грі як технології попередження недисциплінованості старших дошкільників.

Проте, виконане дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальше вивчення може стосуватись використання інших інноваційних ігрових технологій та практичних аспектів їх застосування у соціально-емоційному навчанні дошкільників у грі та їх можливостей у попередженні недисциплінованості у дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- айер О. М. Розвиток саморегуляції старших дошкільників у взаємодії з однолітками і дорослими : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 2008. 180 с.
- ерезка С. В. Особливості психокорекції поведінкових розладів дітей з порушеннями інтелектуального розвитку засобами арт-терапії. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Київ, 2019. 186 с.
- еспалько О. В. Соціальна педагогіка в опорних схемах: навч. посіб. Київ: Логос, 2003. 134 с.
- ех І. Д. Від волі до особистості. К.: Україна - Віта, 1995. 202 с.
- іла книга «Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів». Дж.М.Зош, Ем.Дж.Хопкінс, Х.Дженсен, Кл.Лю, Д.Ніл, К.Пірш-Пасек, С.Ліннет Соліс, Д.Вайтбрейд. LEGO-Торгова марка LEGO Group. 2017.
- іла книга «Фасилітація гри: мистецтво та наука про залучення дітей дошкільного віку до навчання через гру». Ханна Дженсен, Ангела Пайл, Дженіфер М. Зош, Хасін Б. Ібрагім, Алехандра Сарагоса Шерман, Жиркі Ріунамо та Бриджіт К. Хамре-LEGO-Торгова марка
- улах І. Вольова активність особистості / Загальна психологія: Підр./ О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь, 2005. С. 365 - 391.
- ра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник / упор. О. Рома. The LEGO Foundation. Київ, 2018. 44 с.
- ахарова Н. М. Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2007. 170 с.
- Категоріально-понятійна характеристика феномену дисциплінованість / недисциплінованість у дітей // *Научный журнал «Sworldjournal»*, грудень. Випуск № 6, Болгарія, (Copernikus, Gscholar) 2020;

исла О. Ф. Корекційна педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2014. 320 с.
ононко О.Л. Розвинена воля – важлива складова особистісної компетентності дошкільника // *Вихователь-методист*. 2016 №2. С.42-46; № 3.-С 15 -22.

отирло В. К. Воля гартується змалку / В. К. Котирло. – К. : Радянська школа, 1975. – 64 с.

уб'як Н.І. Запобігання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних сімей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання». К., 2010. 18 с.

эндрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений: Пер. с англ.М.: Международная пед. академия, 1994.368с.

акаренко А. С. Семья и воспитание детей. *Педагогические сочинения*: в 8 т. Т. 4. М.: Просвещение. 1982. – 787 с.

аксимова Н. Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: метод. рек. Київ: ІЗМН,1997. 136 с.

узика О. Творити чи витворяти, або Про непусті дитячі пустощі. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. № 1. С. 27–30.

19. Недисциплінованість у дошкільників: особливості вияву та діагностика відхилення // *Научный периодический журнал «Modern Scientific*

Н

е

ржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч.-метод. посіб. Черкаси: Вид-во Чабаненко, 2008. 376 с.

ввленків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ, 2008. 215 с.

едагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2001. 600 с.

втрюк І. М., Андрійчук С. В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку

н

о

в

(від теорії до практики): навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. 120 с.

еченко І.П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад». Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ. 2003. 18 с.

ихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 376 с.

27. Пихтіна Н.П. Недисциплінованість у дошкільника: сутність, структура та діагностика поведінкового відхилення. Розділ до Міжнародної монографії українською мовою. Science for modern man: Education, Physical education, Psychology and sociology, Philology. Monographic series «European Science». Book 8. Part 4. 2022. CHAPTER 3 PRESCHOOLERS INDISCIPLINE: THE ESSENCE, STRUCTURE AND DIAGNOSTICS OF BEHAVIORAL DEVIATION.

ихтіна Н.П. Відхилення в поведінці дітей: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення / Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. с.

ихтіна Н.П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 267 с.

Пихтіна Н.П., Кононко О.Л. Від недисциплінованості до дисциплінованості дошкільника: діагностика відхилення та оптимізація виховного процесу / Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Колективний навчально-методичний посібник (За загальною редакцією Кононко О.Л.). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. С. 311 -372;

ихтіна Н.П., Пихтін М.П., Федорченко Т.Є. Психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти профілактики девіантної поведінки дітей та

молоді / За загальною редакцією В.М. Оржеховської (друге видання). - Київ, ТОВ "КНТ", 2018. 376 с .

отапова О. В., Федорченко Т. Є. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ПП «Тандем». 236 с.

рограма всебічного розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Творці майбутнього» / О.Ю. Рома, І.Ю. Звоник, Г.В. Малевич. – the LEGO® Foundation, 2021. 100 с.

сихологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

удніцька І. Психолого-педагогічні рекомендації щодо розв'язання проблеми шкільної дезадаптації. *Психолог*. 2004. 20 липня. С. 55–79.

оціальна профілактика: Курс лекцій / за ред. І. І. Парфанович. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 159 с.

уятінова К. Є. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків: дис. д-ра пед. наук. Київ. 2016. 294 с.

асолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ – 2000.

едорова М. А. Культура поведінки дітей 6-7-го років життя (виховання у НВК «школа – дитячий садок»): Методичний посібник / За ред. проф. М.В.Левківського. –Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка,2005. -136с.

едорченко Т. Причини негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку, які впливають на формування її культури поведінки. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 234–244.

попередження та подолання: навч.-метод. посіб. К.: Академія, 2008. 432 с.

арченко С. Я., Кальченко Л. В., Золотова Г. Д., Горенко С. В. Соціально-

педагогічна робота з дітьми групи ризику: монографія. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 145 с.

уркан Т. Г., Максимчук А. Ю. Вплив сім'ї на виховання культури поведінки дитини. *Педагогічні науки теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 10 (54). С. 319–324.

апар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

арапова О.В. Педагогічні умови комплексної корекції девіантної поведінки молодших школярів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ, 2003. 167 с.

ишова О.М. Психолого-педагогічні чинники розвитку соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Київ, 2012. 229с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерв'ю для вихователів

(як основний метод)

Вивчення знань вихователів суті.

о у Вашому розумінні означає терміни „дисциплінованість”, «недисциплінованість»?

о Ви розумієте під терміном «Гра», «Соціально-емоційне навчання», «Технологія попередження недисциплінованості»?

2. Чи знаєте Ви, у скільки років бувають домінує у дітей дошкільного віку недисциплінованість?

3. Якими виявами може супроводжуватись поведінка недисциплінованої дитини?

4. Як Ви розумієте сутність соціально-емоційного навчання дитини у грі? Які виховні та корекційні завдання можна вирішувати в межах соціально-емоційного навчання дошкільників?

Які ігри, на Вашу думку можуть найповніше реалізовувати завдання соціально-емоційного навчання як технології попередження недисциплінованості у дошкільників?

Які, Вашу думку, можуть виникати у педагога труднощі у залученні дитини до гри як технології соціально-емоційного навчання?

9. Які на, Вашу думку, є найбільш поширені способи попередження

недисциплінованості найскладніше корегувати?

11. Якої допомоги у попередженні недисциплінованості дитини, на Вашу думку, потребують батьки?

Чи обізнані вони з особливостями соціально-емоційного навчання дитини в

прі?

Додаток Б

Анкета для вихователів

Вивчення володіння педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників; соціально-емоційним навчанням засобами гри.

Шановні вихователі, просимо Вас відповісти на питання анкети. Ваші відповіді допоможуть нам у дослідженні актуальної проблеми: «Соціально-емоційне навчання у грі як технологія попередження недисциплінованості у старших дошкільників». Дякуємо за допомогу!

І.

1.1 Ваш вік.

1.2 Ваша освіта.

1.3 Який педагогічний стаж маєте?

з

а

с

о

б

- 1.4 Ваше місце роботи, посада?
1.5 У якій групі ЗДО Ви працюєте?

II.

2.1 Як Ви розумієте суть поняття „недисциплінованість”? _____

2.2 Чи є у Вашій групі діти, що виявлять такий негативний прояв у поведінці?

- А) так,
- Б) ні,
- В) можливо.

2.3 Чим на Вашу думку зумовлені недисциплінованість старших дошкільників?

- А) дефіцитом уваги з боку дорослих,
- Б) неправильним вихованням у сім'ї,
- В) кризами психовікового розвитку,
- Г) несприятливою адаптацією до дитини ЗДО,
- Д) Ваш варіант.

2.4 З якими виявами недисциплінованості дітей найчастіше доводилося Вам зустрічатись, працюючи в дитячому садку?

- А) недисциплінованістю, зумовленою дефіцитом уваги,
- Б) недисциплінованістю, зумовленою неправильним вихованням у сім'ї,
- В) недисциплінованістю, зумовленою кризами психовікового розвитку,
- Г) недисциплінованістю, зумовленою несприятливою адаптацією до ЗДО,
- Д) Ваш варіант.

2.5 Назвіть найбільш поширені прояви недисциплінованості дітей

с

т

а

р

о

г

д

о

ш

к

і

л

ь

н

III.

3.1 Що Ви розумієте під терміном «попередження недисциплінованості дошкільників»? _____

3.2 Чи вважаєте за доцільне починати проводити попередження проявів недисциплінованості дітей у дошкільному віці?

- А) так,
- Б) ні,
- В) частково.

3.3 Чи проводиться така робота у Вашій групі?

- А)так,
- Б)ні,
- В)іноді.

3.4 Як Ви реагуєте на недисциплінованість у дошкільників Вашої групи?

- А)намагаюсь запобігти їх виникнення,
- Б)раджуся з психологом,
- В)вважаю, що цим повинні займатися батьки,
- Г)шукаю відповіді на питання самостійно,
- Д)звертаюсь за допомогою до колеги-вихователя,
- Ж)Ваш варіант.

3.5 З якими об'єктивними проблемами Ви зустрічаєтесь, запобігаючи такій поведінці?

- А)відсутність інформації та відповідної літератури,
- Б)небажання батьків співпрацювати,
- В)недостатня підтримка з боку інших фахівців ЗДО (медика, методиста, психолога),
- Г)недостатність знань про негативні прояви і їх чинники;
- Д)недостатність знань про зміст, форми, методи профілактики;
- Е)Ваш варіант.

3.6 З якими суб'єктивними проблемами Ви зустрічаєтесь, здійснюючи попереджувальну роботу?

- А)нестача часу,
- Б)недостатність практичної готовності,
- В)недостатня компетентність,
- Г)ваш варіант.

3.7 Чи потребують, на Вашу думку, інформаційної та практичної допомоги батьки у вихованні власних дітей, що виявляють недисциплінованість? Якої?

- А)не потребують,
- Б)інформаційної,
- В)практичної.

3.8 Чи надаєте практичну допомогу батькам у вихованні недисциплінованих дітей.

- А)так,
- Б)ні,
- В)іноді.

3.9 З якими проблемами найчастіше звертаються до Вас батьки?

3.10 Чи вважаєте власну допомогу батькам професійною?

- А) так,
- Б) частково.

3.11 Чи є, на Ваш погляд, педагогічно доцільною Ваша поведінка у відповідь на недисциплінованість дошкільників?

- А) так,
- Б) ні,
- В) частково результативна.

I

Що таке соціально-емоційне навчання дошкільників?

4.2. Які компетентності формуються у дітей у процесі такого навчання?

4.3. У яких Програмах виховання і розвитку дитини говориться про необхідність їх формування?

4.4. Назвіть форми роботи з дітьми у ЗДО, в межах яких можливо здійснювати соціально-емоційне навчання дітей?

4.5. Вкажіть переваги гри як організаційної форми у соціально-емоційному навчанні дошкільників?

Додаток В

Бланк протокола спостереження

за володінням педагогом технологією попередження недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-емоційного навчання в грі.

Реагування вихователя у відповідь на прояви недисциплінованості Види діяльності до яких залучаються дошкільники протягом дня	Форми вияву недисциплінованості	Можливі чинники недисциплінованості	Педагогічна реакція вихователя на прояви недисциплінованості
---	---------------------------------	-------------------------------------	--

Перша половина дня	Прихід дитини до дитячого садка			
	Сніданок			
	Прогулянка			
	Обід			
Друга половина дня	Ігрова діяльність			
	Творча діяльність			
	Прихід батьків			

Додаток Г

*Бланк протокола спостереження
за володінням педагогом технологією попередження
недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-
емоційного навчання в грі.*

Взаємодія вихователя			Особливості технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників	
----------------------	--	--	--	--

Види діяльності до яких залучаються дошкільники протягом дня		Мета і завдання технології	Зміст технології	засобами соціально-емоційного навчання в грі		Очікувані результати
				Соціально-емоційне навчання в грі	Попередження недисциплінованості	
Перша половина дня	Прихід дитини до дитячого садка					
	Заняття					
	Збирання на прогулянку					
	Прогулянка					
Друга половина дня	Ігрова діяльність					
	Творча діяльність					
	Прихід батьків					

Додаток Д

Орієнтовний перелік питань для бесіди з вихователем

**Вивчення здатності вихователів до попередження
недисциплінованості у старших дошкільників засобами соціально-
емоційного навчання дошкільників в грі.**

Розкрийте зміст понять „негативні прояви у поведінці дошкільників”, «недисциплінованість», «технології попередження недисциплінованості у старших дошкільників», «соціально-емоційне навчання в грі».

2. Чи є у садочку діти, схильні до недисциплінованої поведінки?
3. Чи здійснюєте Ви корекційно-виховну роботу з дітьми, які її мають?
4. У чому полягає сутність цієї роботи?
5. Які методи недисциплінованості дошкільників Ви використовуєте в своїй роботі?
6. Які форми роботи Ви застосовуєте під час корекції недисциплінованості?
7. Чи співпрацюєте з психологом ЗДО щодо її корекції у дошкільників?
8. Чи відображається корекційно-виховна робота з дітьми, що виявляють недисциплінованість, у Ваших місячних і річних планах?
9. Чи співпрацюєте з батьками дошкільників щодо корекції недисциплінованості у дітей?

Додаток Ж

**Соціально-емоційний розвиток і навчання дітей в грі
На основі парціальної програми «Веселі Друзі»**

Грунтується на наукових дослідженнях, емпіричних і теоретичних знаннях соціального та емоційного інтелекту. Зміст концепції частково базується на методах незалежної дослідницької організації CASEL – Асоціація співпраці задля соціально-емоційного навчання (англ. Collaborative Association for Social and Emotional Learning), а також на роботах відомої психологині у сфері емоційного інтелекту Боділ Веннберг.

сторія 1. «Невезіння Реггі».

Габбі спекла смачний яблучний пиріг на пікнік із друзями. Коли прийшов Реггі, стався нещасний випадок, який показав, що всі друзі реагують по-різному.

Мета: розвивати здатність дітей до конструктивного вираження власних емоцій, розуміння почуття провини, усвідомлення наслідків власних дій.

Орієнтовні питання для обговорення для різних ігрових активностей дітей:

Як, на вашу думку, почувалися друзі, коли побачили пиріг?

Як ви думаєте, що відчув Реггі, коли спіткнувся?

А що відчували його друзі, коли він перекинув пиріг?

Яка ваша страва найулюбленіша?

Як би ви почувалися, коли хтось спіткнувся б і перекинув вашу улюблену страву?

Про що подумав Реггі, коли його друзі розсердилися та засмутилися?

Як би ви почувалися, коли зробили б щось подібне?

Як ви можете дати друзям зрозуміти, що зробили щось ненавмисно?

Чому, на вашу думку, Габбі обійняла Реггі? А чому Іззі та Семмі обійняли Реггі?

Вас коли-небудь заспокоювали чи обіймали? Як ви почувалися? Як ви виглядаєте, коли ви щасливі? Злі? Розчаровані? Засмучені?

Покажіть ці емоції!

Що можна зробити, коли хтось припустився помилки?

І

*с Реггі, Іззі та Келлі разом обідають у школі. Як з'ясувалося, ланч-
т бокс Келлі порожній, тому друзі вирішують поділитися з нею
о обідом.*

Метра: виховувати вміння дітей розуміти різні емоції та ділитися з іншими їх здатність до емпатії, розуміння почуття розчарування, комунікативні вміння, навички розв'язання проблем.

К *Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових
е активностей дітей:*

Як ви думаєте, які емоції відчували Реггі та Іззі перед обідом?

Як ви думаєте, що відчувала Келлі перед тим, як відкрила ланч-бокс?

А що вона відчула, коли його відкрила?

Т

а

Келлі випадково принесла порожній ланч-бокс до школи. Які емоції ви б відчули на її місці?

Чому Реггі вирішив поділитися своїм обідом з Келлі? Які емоції він відчув? А що б відчули ви на його місці?

Чи ділилися ви коли-небудь з іншими? Чому? Чому Іззі також вирішив поділитися своїм обідом з Келлі?

Як ви думаєте, що було б, якби Реггі вирішив не ділитися? Які відчуття у вас виникають, якщо хтось не хоче ділитися? Що ви можете зробити в такій ситуації?

Келлі дуже засмутилася, але чому, на вашу думку, вона вирішила не розповідати друзям, що ланч-бокс порожній?

Як ви думаєте, коли і чому вам може бути соромно чи складно розповісти про щось?

Кому ви могли б розповісти те, про що вам складно чи соромно говорити з іншими?

Історія 3. «Допомога Семмі».

Реггі та Семмі йдуть на прогулянку. Раптом вони стикаються з несподіваною перешкодою і відчувають страх. Як їм впоратися зі своїм страхом?

Мета: розвиток здатності дітей до подолання страху, уміння співпрацювати у команді з тим, щоб допомогти тому, хто потрапив у біду, виявляти підтримку.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як, на вашу думку, почувався Семмі, коли перестрибнув струмок?

А що відчував Реггі перед тим, як стрибнути?

Як Реггі зрозумів, що Семмі йому допоможе?

Про що ви думаєте, коли боїтеся щось зробити? Я

к ви відчуваєте страх у своєму тілі?

Як Семмі підбадьорив та підтримав Реггі?

А як би ви підбадьорили та підтримали друга в такій ситуації?

Як, на вашу думку, почувався Реггі, коли плюхнувся у воду?

Що відчував Семмі, коли підтримав Реггі?

Як би почувався Реггі, якби Семмі йому не допоміг?

Іноді ми відчуваємо, що нам потрібно бути сміливими. Чому?

Як ви можете допомагати та підтримувати одне одного?

І

с Реггі, Габбі та Келлі беруть участь у змаганнях зі стрибків у воду,

т проте все складається трохи не так, як вони очікують. Хоч не всі

люблять змагатися, та друзі навчаються підтримувати та втішати

р одне одного, долаючи перепони

і Мета: розвиток здатності дітей до висловлення критики інших та

конструктивного сприйняття критики іншими, уміння співпрацювати у

О команді, розвивають витривалість та стійкість.

д Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових

и активностей дітей:

Габбі виглядає стурбовано через змагання зі стрибків. Як ви думаєте,

як виглядає хтось, коли відчуває хвилювання та нервує?

Що зазвичай викликає хвилювання у вас?

Як ви вважаєте, дорослих хвилює те саме, що й дітей?

Що ви зазвичай говорите другові, коли він хвилюється?

Реггі був розкритикований крабами. Як ви думаєте, що відчував Реггі?

Чому, на вашу думку, краби критикували Реггі? У яких ситуаціях вам

доводилося критикувати інших?

Що ви відчуваєте, коли ви перебороли відчуття страху та все ж

раважилися зробити те, чим ви дуже переймалися?

Як друзі втішали одне одного? Як вони почувалися згодом?

У який спосіб найліпше вас втішити? Як ви втішаєте інших?

Що варто зробити чи сказати після критики?

Не всім до вподоби змагання. Як ви думаєте, чому?

с

т

р

Коли ви востаннє брали участь у змаганнях?

Які емоції викликає у вас перемога? А які поразка?

Що ви можете зробити або сказати, якщо не хочете змагатися?

Історія 5. «Друзі та різні точки зору».

Семмі, Габбі та Келлі разом читають книжку в бібліотеці.

Упродовж читання вони усвідомлюють, що кожен із них має різну точку зору.

Мета: Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх здатність конструктивно сприймати різні точки зору та співпрацювати у команді, виявляти повагу до інших.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Чого боїться Келлі? На вашу думку, чому вона цього боїться?

А чого боїться Габбі? Як ви вважаєте, чому вона цього боїться?

Як реакція була у Келлі на зображення лева? А у Габбі на зображення привида? Що було спільного, а що — відмінного?

Ви коли-небудь боялися чогось такого, що не було страшним для ваших друзів? Що ви відчували?

Як ви розумієте, що хтось відчуває страх?

Як ви можете розповісти іншим, що вам лячно?

Семмі, Габбі та Келлі гортаючи книгу, з'ясували, що в них різні вподобання. Як ви реагуєте, коли точки зору друзів відрізняються від вашої?

Які відмінності між вами та вашими друзями, ви помічали, коли гралися разом?

Коли друзі читали книгу, вони по черзі гортали сторінки. Чому було важливо гортати по черзі?

Що ви відчуваєте, коли чекаєте своєї черги? Чому?

Що робити, коли хтось, не дотримуючись своєї черги, вклинюється поперед іншими?

Як ви вважаєте, мати власну думку (мати власну точку зору) - це добре? Чому?

Історія 6. «Іззі та апетитне яблуко».

Семмі, відчуючи голод, відразу помітив кошики на ковдрі для пікніка. Раптом з одного кошика викотилося яблуко. Однак чи може Семмі з'їсти це яблуко?

Мета: розвивати здатність розпізнавати злість та керувати нею, залагоджувати непорозуміння, долати власний гнів, формувати їх відповідальність, уміння вирішувати конфлікти.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Що, на вашу думку, Семмі збирався зробити з апетитним яблуком?

А як ви стримуєте себе від того, чого не варто робити?

Що, на вашу думку, відчув Іззі, коли дізнався, що Семмі з'їв його яблуко?

Семмі засмутився і засоромився, коли Іззі розізлився. Як ви про це дізналися?

Що може вас розізлити? Що ви робите, коли відчуваєте злість?

Що ви можете зробити, щоб уникнути відчуття злості (наприклад, глибоко подихати, потанцювати, побігати тощо)?

Чому Іззі мучили докори сумління?

Що ви відчуваєте, коли сперечаєтеся з друзями чи дорослими?

Як ви гадаєте, що відчував Семмі, коли Іззі попросив у нього вибачення?

Зрештою Семмі та Іззі вирішили проблему разом. Які, на вашу думку, емоції вони відчували?

Що ви робите, коли хочете виправити неприємну ситуацію?

Як можна вибачитися та запропонувати виправити ситуацію?

Історія 7. «Повітряний змій Реггі».

Реггі та Габбі запускають повітряного змія. Раптово починається гроза, що своїм гуркотом лякає їх. Поки друзі ховаються, повітряний змій

зникає у темних грозових хмарах. Коли ж сонце повертається, друзям хочеться побешкетувати та погратися, проте Келлі лишається осторонь.

Мета: розвиток уміння дітей долати свої страхи та справлятися з неочікуваними викликами, здатність посилювати власну стресостійкість, формувати уміння розпізнавати власні емоції та емоції інших, попереджувати конфлікти шляхом їх вирішення.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як ви вважаєте, чи здогадувався хтось із друзів, що буде гроза? Під час грози Реггі, злякавшись, заляк та притиснувся до землі.

А що ви робите, коли вам страшно або ви хвилюєтеся? Чому? Що вас може налякати чи схвилювати?

Реггі почувається сумним і самотнім під час грози. Що змушує вас почуватися самотніми?

Реггі побачив, як Габбі плаче, і почав її втішати. Ви коли-небудь втішали інших? Як ви це робили? Як вам хотілося б, щоб вас втішали?

Чи знав хтось із друзів, що гроза незабаром пройде? Після грози друзі побачили велику калюжу. Як ви вважаєте, які емоції це викликало у друзів? Друзі хотіли погратися з Келлі, проте їй це було не до вподоби. Чи траплялося так, що ваші друзі грали з вами у такий спосіб, що не подобався вам?

Хто вирішує: що весело, а що — ні? Чи виправдовували ви свої дії, говорячи, що це лише жарт, коли ваш друг засмучувався? Як можна виправити таку ситуацію?

Келлі нагримала на своїх друзів, проте згодом відчула докори сумління. Чому? Чи було вам соромно за свою поведінку?

Коли дорослі можуть відчувати докори сумління? Що ви робите, коли помічаєте, що дорослому соромно за його поведінку?

Історія 8. «Реггі та крутий спуск».

Реггі та Іззі хочуть спуститися з гірки, але їм страшно. Як набратися хоробрості, аби подолати цей крутий спуск?

Мета: розвивати уміння дітей проявляти сміливість, долати нові виклики, контролювати свій емоційний стан за допомогою глибокого дихання, їх здатність до самомотивації, підвищувати їх стресостійкість та віру в себе.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Що відчував Реггі перед спуском із гірки?

Глибоке дихання допомогло Реггі заспокоїтися та він став краще почуватися. Які ще дієві способи заспокоїтися, ви знаєте?

Як почувався Реггі після спуску з гірки? Чому, на вашу думку, це гарна ідея наважитися зробити те, що вас лякає або нервує?

Що відчував Іззі, коли сидів на останній сходинці гірки?

Як Реггі зрозумів, що Іззі відчуває страх?

У який спосіб Реггі підтримував Іззі, щоб він спустився з гірки?

Реггі допоміг Іззі, навчивши його дихальній вправі. Як ви допомагаєте іншим, коли їм страшно? Чого ви можете навчити інших?

Чого ви можете навчитися в інших? Як ви думаєте, що відчував Реггі, коли спустився з гірки разом з Іззі? Як

к почувався Іззі? Іззі зрадив, що наважився спуститися з гірки. Чи був у вашому житті подібний досвід?

Що ви відчуваєте, коли вам страшно або вас хтось дразнить?

Якщо друг боїться, а ви його дразните, що ви відчуваєте? Як ви думаєте, що він відчуває?

Історія 9. «Габбі та змагання».

Семмі, Реггі та Габбі грають у баскетбол. Габбі ніколи раніше не грала. Вона хоче спробувати, але вважає баскетбол набагато складнішим, ніж здається на перший погляд

Мета: розвивати вміння розуміти, що не всім до вподоби змагання, що кожен з нас має різні вміння та таланти, розвивати здатність дітей до цілепокладання, вміння визначати сильні сторони співпраці у команді, посилюють віру в себе.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як ви думаєте, для чого друзі показували різні трюки на початку розповіді?

Семмі та Реггі добре грають в баскетбол, а Габбі ніколи раніше не грала. Як, на вашу думку, почувалася Габбі перед першою спробою?

Що ви відчуваєте, коли хочете спробувати щось нове?

Чому, на вашу думку, Габбі засмутилася?

Як ви вважаєте, чому друзі вирішили допомогти Габбі?

Семмі та Реггі допомогли Габбі закинути м'яч у кошик. Як ви думаєте, що відчувала Габбі, коли друзі їй допомогли?

Що ви робите, коли хочете підтримати друга у його спробі чогось нового?

Габбі сприйняла гру як змагання та занервувала, коли побачила, як добре Семмі та Реггі грають. Як ви ставитеся до змагань?

Габбі не вдалося закинути м'яч у кошик. Як друзі вирішили допомогти Габбі, проаналізувавши цю ситуацію?

Чи всі можуть бути однаково вправними у чомусь? Чому?

Як наші навички, сильні сторони та зони розвитку допомагають нам стати вправними у чомусь?

Історія 10. «Хто зруйнував замок Келлі із піску?».

Іззі хоче допомогти Келлі побудувати замок із піску, але хтось жартує над Іззі — замок розвалюється. Келлі звинувачує Іззі, але чи справді це його провина?

Мета: Ігрові активності дітей навколо цієї історії розвивають їх вміння Здатність брати на себе відповідальність, просити вибачення, а також пробачати інших вирішувати конфлікти, виявляти повагу до інших, конструктивно спілкуватися.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Іззі випадково впав на піщаний замок Келлі і зруйнував його. Як ви гадаєте, що він відчував у цей момент? А що відчувала Келлі?

Чи ламали ви щось ненавмисно? Поділіться своєю історією.

Як ви почувалися? Келлі звинуватила Іззі у скоєному. Як почувався Іззі?

Що міг краб сказати чи зробити, щоб показати, що йому шкода?

Як можна показати іншим, що ви шкодуєте про вчинене (коли ви нашкодили ненавмисно)?

Іззі вибачився, хоча винним був не зовсім він. Чому він так вчинив, на вашу думку?

Чому Іззі допоміг Келлі побудувати новий замок? Що саме, на вашу думку, означає слово «вибач»?

Іноді можна вибачитися, але насправді не шкодувати про скоєне.

Як ви реагуєте, коли ваш друг вибачається, хоча ви розумієте, що насправді йому не шкода?

Якими різними способами можна вибачитися перед іншими?

Історія 11. «Габбі та морквинка».

Габбі зголодніла й намагається висмикнути моркву із землі. Реггі вирішив допомогти їй, але раптом щось стається — і Габбі починає плакати.

Мета: розвивати вміння дітей не здаватися після першої спроби та виправляти власні помилки їх стресостійкість, здатність до емпатії та аналізу

близьких до даної інших ситуацій, вміння контролювати власну імпульсивність.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як почувалася Габбі, коли не змогла витягнути морквину? А як би ви почувалися?

Як Реггі зрозумів, що Габбі потрібна допомога?

У Габбі з'явилася гуля, тому вона засмутилася. Що, на вашу думку, відчував Реггі в цей момент?

Як би почувався Реггі, якби морквина впала йому на голову?

Чому Реггі втішав Габбі? Що ви робите, коли хочете втішити когось?

А як би ви хотіли, щоб втішали вас?

Реггі дійсно хотів допомогти Габбі витягнути морквину, але щось пішло не так. Як би ви почувалися на його місці?

Коли востаннє ви хотіли допомогти другу, але щось пішло не так? Розкажіть детальніше. Як ви розумієте, коли хтось вчиняє добре, а коли не зовсім?

Історія 12. «Іззі та пустотливий сюрприз».

Семмі на самоті йде до музею. Він заходить до кімнати з експонатами, що були вкриті простирадлами. Раптом один з експонатів починає рухатися, а Семмі лякається. Що ж ховається під простирадлом?

Мета: розвивати вміння дітей бути допитливими і достатньо сміливим, щоб робити щось самостійно, їх затність до аналізу різних життєвих ситуацій, вміння оцінювати наслідки власних дій і вчинків, формують емпатію і комунікативні навички.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Семмі було цікаво дізнатися, що заховане під простирадлами. Коли востаннє вам було цікаво дізнатися про щось нове?

Семмі з пересторогою відреагував на те, що експонати в музеї заховані під простирадлами? Як ви вважаєте, чому? Як би ви відреагували?

Семмі було страшно дізнатися, що заховане під третім простирадлом. Чому, на вашу думку, він все ж повернувся до зали музею?

Чого ви боїтеся? Хто або що може дуже налякати вас?

Іззі пожартував з Семмі. Чи можете ви жартувати зі своїх друзів чи лякати їх? Чому?

Що ви відчуваєте, коли хтось жартує з вас, але вам це не подобається?

Як пояснити, що вам не подобаються такі жарти?

Коли Іззі впав, Семмі спочатку був радий цьому. Чому, на вашу думку, він зловтішався?

Семмі стало соромно, що він зловтішався з Іззі. Чому?

Зрештою, Семмі та Іззі посміялися з того, що Іззі впав. У яких ситуаціях можна сміятися, коли хтось перечебився чи впав? А коли не варто?

Історія 13. «Семмі та фризбі».

Семмі та Реггі грають із фризбі. Реггі занадто захоплюється грою та підкидає диск так високо, що він застрягає в гілках дерева. Ні Семмі, ні Реггі не можуть його дістати.

Мета: розвивати уміння дітей працювати в команді та розв'язувати проблеми разом, аналізувати різні ситуації та розв'язувати пов'язані з ними проблеми, контролювати власну імпульсивність.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Реггі закинув диск на дерево. Що, на вашу думку, відчув Реггі?

Чому для Семмі було важливо дістати фризбі?

На вашу думку, у чому Реггі вправний? А в чому вправний Семмі?

Чи змогли б друзі дістати фризбі, не допомагаючи один одному?

Що ви відчуваєте, коли ви помилилися або коли щось зламали чи загубили?

Чи були ви роздратовані чи ображені на друга, який припустився помилки під час гри? Як, на вашу думку, почувався ваш друг?

Уявіть, що ви та ваш друг граєтеся з іграшкою — ваш друг випадково ламає її. Що б ви в такому випадку відчули чи зробили?

Що б ви могли зробити для вирішення цієї проблеми?

Краб жартує з друзями, після того як фрізбі впало з дерева. Як вони реагували? Що ви відчуваєте, коли хтось жартує над вами?

Як ви думаєте, чому краб та інші друзі люблять жартувати одне над одним?

Реггі та Семмі засміялися над витівками краба. А якою могла би бути інша реакція на жарт?

Історія 14. «Семмі та сіно».

Семмі прогулюється та планує поласувати сіном у конюшні. Габбі також приходить до конюшні, щоб скуштувати сіна. Семмі міркує, чи поділитися з Габбі, чи з'їсти все сіно самому. Як же вчинить Семмі?

Мета: розвивати вміння дітей проявляти емпатію, розуміти мову тіла та ділитися з іншими, їх здатність до емпатії, конструктивного спілкування, діалогу у побудові взаємин, розв'язання конфліктів.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Що відчував Семмі, коли їв сіно?

Що відчувала Габбі, коли намагалася дістати сіно, але їй не вдавалося?

Як почувалася Габбі, коли одразу Семмі не поділився сіном?

Як Семмі міг здогадатися, що Габбі потрібна допомога?

Коли Габбі зажурилася і навіть трішки розізлилася, Семмі стало соромно. А в яких ситуаціях вам може стати соромно за свою поведінку?

Що ви робите, коли вам соромно за свою поведінку?

Як почувався Семмі після того, як допоміг Габбі та поділився сіном?

Чи ділилися ви з кимось? Які емоції це викликало у вас?

Чи допомагаєте ви іншим? Чому?

Чого навчився Семмі, а чого навчилася Габбі? Які емоції ви знаєте та вмієте розпізнавати?

Історія 15. «Іззі та складний вибір».

Семмі запрошує Іззі пограти в пінг-понг, водночас Габбі пропонує Іззі погойдатися на гойдалці. Як Іззі варто вчинити, щоб не образити друзів?

Мета: розвивати вміння дітей залучати всіх до гри та бути уважними до тих, хто не в грі, їх здатність співпрацювати у команді, будувати стосунки з іншими, вирішувати конфлікти, демонструвати повагу до інших.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як ви думаєте, що відчував Іззі, який не міг гратися з обома друзями одночасно? І Семмі, і Габбі хотіли погратися з Іззі.

Що ви відчуваєте, коли декілька друзів хочуть погратися з вами одночасно, але ви можете пограти лише з одним? Я

к друзі допомогли йому вирішити проблему?

Семмі зрозумів, що Іззі складно обрати, і запропонував гратися по черзі. Коли вам доводилося робити щось по черзі?

Як ви можете зрозуміти, що друзі відчувають себе осторонь? Як ви можете допомогти їм?

Як ви почуваетесь, коли бачите, що ваші друзі грають разом, а вас не запрошують приєднатися? Що ви можете сказати чи зробити?

Друзі із задоволенням грали одне з одним. Як переконатися, що у кожного є можливість приєднатися до гри?

Кит дивився, як друзі гралися. Як ви вважаєте, чи хотів кит приєднатися до гри?

Уявіть, що друзі пропонують вам погратися, а ви хочете побути вдома і зайнятися своїми справами. Як ви будете себе почувати у цій ситуації і що ви відповісте своїм друзям?

Історія 16. «Спокійно! Усе буде добре!»

Келлі, Габбі та Іззі стурбовані через стресові ситуації у школі. За допомогою різних вправ вони вчать заспокоюватися.

Мета: розвивати вміння дітей розпізнавати стрес та знаходити різноманітні способи його подолання, їх стресостійкість, здатність розпізнавати власні емоції, контролювати імпульсивність, усвідомлено сприймати себе.

Орієнтовні питання для обговорення в межах різних ігрових активностей дітей:

Як ви думаєте, що відчувала Келлі, коли зламався комп'ютер?

Що допомогло Келлі почуватися краще?

А як почувалася Габбі, коли вежа падала? Як Реггі допоміг Габбі?

Як це вплинуло на настрої Габбі?

Що ви відчуваєте, коли не можете виконати певне завдання?

Друзі відчували стрес із різних причин. Їм потрібно було заспокоїтися.

А коли ви відчували стрес?

Коли ви у стані стресу, чи помічаєте ви інші емоції, які у вас виникають?

Як зрозуміти, що ви у стресовій ситуації?

Чи помічали ви, коли дорослим потрібно було заспокоїтися?

Як ви це розуміли? Як ви можете допомогти іншим впоратися зі стресом?

Друзі змогли заспокоїтися завдяки музиці, танцям, медитації та іграм.

А як ще можна заспокоїтися? Коли ви відчуваєте злість, сум або розчарування:

кі зміни відбуваються у вашому тілі?

- Що ви зазвичай робите, щоб заспокоїтися?
Що варто робити?
- Чого не варто робити?
Як інші можуть вам допомогти?